

Vetőmag

XII. évfolyam, 2005/1

Szerkeszti a szerkesztőbizottság
Elnök: Dr. Hullán Tibor

VETŐMAGVÁSÁRLÓK FIGYELMÉBE!

A VSZT honlapján működő vetőmagbörzében rejlő lehetőségeket egyre többen ismerik fel. Jelenleg 23 cég regisztrálta már magát az internetes vetőmagbörzébe és számos növényfajból,

több mint 31 különböző vetőmagajánlat között lehet keresni. Várhatóan a vetési szezon kezdetekor a feltett ajánlatok száma nagymértékben emelkedni fog, ezért érdemes lesz körülnézni honlapunkon (www.vetomagtermektanacs.hu) a vetőmagot vásárolni szándékozóknak.

Gondolatok a 2004. év tapasztalatai alapján

Elmúlt az első – ha nem is teljes terjedelmű – évünk az EU-ban. Ilyenkor a szokás-jog szerint illik visszatekinteni, mérlegelve az elkövetkezendő időszak lehetőségeit. A vetőmag szakma első lépése minden naptári év elején az őszi kalászosok vetőmagforgalmának áttekintése (1. sz. táblázat).

Az őszi búza adatokat, mint kínálatot tekintve megállapítható, hogy bár a szaporító terület az elmúlt évekhez viszonyítva csökkent (1999-ben volt csak alacsonyabb 43 572 hektár) az összes nyerstermés meghaladta az előző évek adatait, kivéve 2001-et, amikor a nyerstermés 327 420 ezer tonna volt.

Ha az őszi búza vetőmagigényt vizsgáljuk adataink szerint évente 120–130 ezer tonna fémzárolt vetőmagra volt szükség. 70 százalékos tisztítási veszteséggel és az elmúlt 5 év őszi búza vetőmag-szaporítási átlagtermésével (4,5 tonna/hektár) számolva, ennek megtermeléséhez a 42–43 ezer hektár szaporító terület is elégséges volna. Ha a 6 tonna/hektár 2004. évi átlaggal kalkulálunk, 32–35 ezer ha szaporító terület is elég 200 ezer tonna nyerstermés előállításához és ebből a 145–150 ezer tonna fémzárolt vetőmagkínálatához. Rekordterméssel azonban nem számolhatunk.

Idevonatkozó első javaslat, ami megfogalmazható, hogy a túltermelés és túlkínálat elkerülése érdekében csökkenteni kell az őszi búza vetőmag-előállítás vetésterületét. Ha a vetésterület meghaladja a 45 ezer hektárt, a jelenlegi viszonyok között eleve túlkínálattal kell számolni.

A szaporító terület csökkentése egyben minőségi váltást is kell szolgáljon. Vagyis: olyan szaporítók kell megmaradjanak, akik megbízható szinten mennyiségre és minőségre megfelelő vetőmagot képesek előállítani, s feleslegüket nem fekete vetőmagként hozzák forgalomba. (Feketének az nevezhető, amikor nem minősített, fémzárolt formában kerül a mag vetőmagként forgalomba. Kivétel a saját célú minősítetlen vetőmag felhasználása.)

A szaporító területek korlátozása a fajtatulajdonosok feladata. Nekik kell felmérni a fajtakínálatot és annak szaporítási, mi-

Növényfaj	Alkalmas terület ha	Tény terméssátlaga kg/ha	Összes nyerstermés tonna	Fémzárolt vetőmag tonna
Őszi búza	49 163,7	6056,6	297 764	153 040
Őszi durumbúza	1254,7	5106,0	6406	2401
Őszi rozs	959,2	3222,2	3090	1463
Őszi árpa	6059,2	5170,1	31 326	18 444
Őszi triticales	4493,3	5243,0	23 558	10 431

Növényfaj	Felhasznált vetőmag		Maradvány tonna	Összes tonna
	közvetlen felhasználónak tonna	saját vetésre tonna		
Őszi búza	72 194	20.604	39.997	132.795
Őszi durumbúza	1819	479	44	1.384
Őszi árpa	7413	1.737	5.997	15.147
Rozs	613	90	830	1.533
Triticale	4290	539	4.186	9.015

Növényfaj	termő-terület (1000 ha)	termés-mennyiség (1000 tonna)	termés-átlag (t/ha)
Búza	1161	5969	5,1
Őszi árpa	184	834	4,5
Tavaszi árpa	147	589	4,0
Triticale	157	607	3,8
Rozs	45	125	2,7
Zab	69	216	3,1

nősítési és forgalmazási lehetőségét. Itt szeretném megjegyezni, hogy mivel az őszi búza fajták jelentős része szabadalmazott felhasználási korlátozás a vetőmag-értékesítésnél kell megjelenjen. Tehát például II. foknál a termés csak árutermesztésre és korlátozott arányban saját vetőmag-felhasználásra engedélyezett, stb.

A Vetőmag Szövetség és TermékTanács tagjaitól bekért adatok alapján felmértük a becsülhető tényleges fémzárolt őszi búza vetőmag tömegét és az elvetett minősített vetőmag adatait (2. sz. táblázat). Ezek szerint a forgalmazásra váró vetőmagkészlet 132 795 tonna volt. Az OMMI adatoktól va-

ló eltérése nem kell meglepődni. A jövőben az OMMI mindig a saját minősítő tevékenységéről tud számot adni és mivel a fémzárolás érvényességi ideje megszűnt, nincsen átzárás. A tényleges kínálat a megmaradt és újonnan zárt készlet tömegétől függ. Valós értékesítésre, nagy valószínűséggel elvetésre (92 798 tonna) kerekítve 93 ezer tonna került. Megmaradt fémzárolt vetőmagkészletek 39 997 tonna. Az első, amit megállapíthatunk, hogy az elvetett fémzárolt vetőmag tömege tovább csökkent. A minősített vetőmag maradvány kerekítve 40 ezer t, ha 70 %-os tisztítási veszteséggel számoljuk ki a várható vetőmagkészletet (208 ezer t). Ehhez viszonyítva a maradvány 115 ezer t.

Az FVM adatai szerint az őszi kalászos árutermő vetésterülete 2004. év végén a következők voltak.

Növényfaj	2005 évre ha	Elmúlt 5 év átlaga, ha
Őszi búza	1 140 444	1 133 687
Rozs	46 518	52 164
Őszi árpa	175 939	182 331
Triticale	159 742	-

Ha figyelembe vesszük az őszi búza 1 millió 140 ezer hektáros vetésterületét és a 93 ezer tonna fémszárított vetőmag felhasználását, – 32 %-os felújítási arányt kapunk.

Mindenképpen javasolandó tehát a vetőmag-szaporító terület felülvizsgálata, mert a túlzott kínálat csak a fekete vetőmagforgalmat segíti elő.

A 2004. évi búzatermés az elmúlt 10 év kiemelkedő hozamát produkálta. A KSH adatok alapján 5140 kg/ha átlagterméssel, 1161 ezer hektár területen 5 millió 969 ezer tonna termés betakarítására került sor. Az EU tagság 2004-ben, a hazai gabonatermesztők szempontjából igen megnyugtató volt. Az intervenció lehetősége a piaci árat nem engedte leesni. Ez azonban azt jelentette, hogy nem is működött a szabadpiac. Pedig az volna az ígéretes megoldás, ha a minőségi árubúza megtalálná – még az intervenció lehetőség előtt – a feldolgozóipar minőségi igényeit és csak ezután kerülne sor az intervencióra. EU adatok szerint búzából 3240 millió tonna került felajánlásra. Ebből Magyarország részese 44 %. Az 1.903 millió tonna kukoricából pedig 86 %.

Mindebből következik, hogy a termelő érdektelenné válik a minőség iránt és a termelési célja az intervenció lesz. Sajnos, ez a szemlélet más, önbeporzó fajok vetőmagja iránti igénytelenségben is jelentkezik.

A helyzetet „optimistán” szemlélve, a gazdálkodók egy differenciálódási folyamaton mennek át, aminek eredménye „profi” és „vesztes” üzemek kialakulása lehet.

Félfő azonban, hogy a fajtafenntartók, nemesítők között is lesznek vesztesek, amit nem a fajtáik teljesítőképessége, hanem a vetőmagkereslet iránti igény csökkenése, s vele a bevételek jelentős visszaesése, a kínálati piac fenntarthatóságának hiánya hátrózza meg. Ha megnézzük a csatlakozó országok helyzetét ott az export növekedését a minőségi igények megvalósításában látjuk (csehek, szlovákok, lengyelek). Ott ugyanis támogatják azokat, akik minősített vetőmagot használnak fel árutermesztésükhöz.

Összefoglalva, javaslatként terjeszthető elő:

◆ A kalászos szaporító terület csökkenése, s ezzel egyidejűleg a fajták és szaporító gazdaságok minőségi felülvizsgálata.

◆ Segíteni kellene a belföldi gabonapiac felvásárló munkáját. Az élelmiszer kivitel olyan feldolgozó kapacitást mozgasson meg, ami az intervenció beindulása előtt beszerzi a minőségi igényének megfelelő alapanyag szükségletét.

◆ Ösztönözni szükséges a fajtafenntartást, a vetőmag-előállítást, és a vetőmag-felhasználást olyan irányban, hogy a magyarországi kalászos termesztés, az EU minőségi áralap kielégítésére rendezkedjen be és ne az intervenció alap feltöltése legyen a termelési célunk.

Dr. Hullán Tibor

A gabona intervenciók rendszer értékelése, eddigi tapasztalatai

Az Európai Unió gabona intervenciók rendszere 2004. május 1-től Magyarországon is érvényben van. A felajánlásokat hazánkban minden év november 1-jétől a következő év május 31-éig lehet megtenni.

Csatlakozásunk időpontja a 2003/2004-es intervenciók felajánlási időszakokra esett, így egy hónapig (2004. május) lehetőség volt Magyarországon is intervenciók felajánlásra. A 2003. évi nagyon gyenge gabonatermés, (8,7 millió tonna) és az ezzel párhuzamosan kialakuló magas piaci árak miatt, ebben az időszakban nem érkezett felajánlás.

Már 2004. nyarán látni lehetett, hogy a 2004/2005-ös intervenciók időszak teljesen más képet fog mutatni. A nyári betakarítás előtti termésbecslések azt jelezték, hogy kifejezetten jó eredmények várhatóak. Már júniusban sürgöttük az EU illetékeseit (magas szinten is), hogy megelőző intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy a kivitel megfelelő ütemben haladjon, és ezzel elkerülhető legyen novembertől a kivételesen nagy mértékű felajánlás.

Az első kukorica és napraforgó termésbecslések elkészültével kezdett kirajzolódni egy körülbelül 16,5 millió tonnás rekord gabonatermés lehetősége.

A szakemberek tisztában voltak azzal, hogy ekkora mennyiségű áru az intervenciók rendszer nélkül jelentősen lenyomta volna a piaci árakat. Az intervenciók lehetőségei jogosan számítva, a piaci szereplők nem értékesítették az árut egy bizonyos árszint (kb. 20 ezer Ft/tonn) alatt. Ilyen árszinten viszont az exportőrök csak veszteséggel lettek volna képesek a gabonát kivinni az országból. 2004. második felében ezért – a megszokott mértéktől – jelentősen elmaradt a gabonakivitel.

A belső felhasználást figyelembe véve, a 16,5 millió tonnás terméseredmény kb. 8 millió tonna többletet jelent. A többlet elhelyezésére alapvetően az export vagy az intervenció (esetleg az átmenő készletek emelkedése) jöhet szóba. Így tisztában voltunk azzal, hogy a nagyon alacsony mértékű kivitel miatt hatalmas mennyiségű lesz az intervenciók felajánlás.

Az Európai Unió gabonapiaci szabályozása szinte teljesen kizárja annak lehetőségét, hogy egy tagország önálló intézkedéseket hozzon saját gabonapiacán.

Ennek megfelelően folyamatosan (a legmagasabb szinten is) kértük a Bizottságot és a Tanácsot, hogy intézkedjen. A kialakult (és várható) helyzetről folyamatos tájékoztatást adtunk és számos javas-

latot tettünk kellő időpontokban a nehéz helyzet megelőzésére és kezelésére. Javaslatainkat és kezdeményezéseinket a közép-európai régió számos országára is támogattuk.

Az Európai Unió a mai napig ennek ellenére egyetlen olyan intézkedést sem hozott, amely a közép-európai tagországok gabonapiaci nehézségeit érezhetően enyhíthetné. Sőt! Pályázatot hirdetett kukorica és cirok kedvezményes importvámmentes történő behozatalához Portugáliába és Spanyolországba. (Így ezen országokba az Unió kukorica helyett például argentin és román kukorica érkezik.)

Az eddig említettek következtében a 2004/2005-ös gabona intervenciók időszakban Magyarországon 3,7 millió tonna gabonát ajánlottak fel eddig. Ez az összes (25) tagország felajánlott mennyiségének közel 50 százaléka. Ezen belül, a magyar kukorica felajánlás a 25-ök felajánlásának több mint 80 százaléka. E mennyiség további jelentős növekedése is lehetséges, mivel hatalmas készletek vannak még közraktárakban is. A szinte kezelhetetlen mértékű felajánlás óriási terhet ró a magyar hatóságokra és a költségvetésre, ugyanakkor

jelentős hátrányt szenvednek a felajánlók is, mert a vételárat csak jelentős késéssel kapják meg.

Érdemes megjegyezni, hogy a sokkal jobb infrastruktúrával rendelkező Ausztriában a csatlakozásuk évében ennél jóval kisebb mennyiségű felajánlás is gondokat okozott.

A 2005. évi termésre még nem születnek becslések, de – figyelembe véve a jelenlegi piaci folyamatokat – (legalább 4–5 millió tonna) gabona további kiszállítására van szükség ahhoz, hogy a 2005. évi termés gond nélkül elhelyezhető legyen. Az Európai Uniót erről is időben tájékoztattuk, a döntésre felhatalmazottak arról is tudnak, hogy a magyarországi logisztikai kapacitást figyelembe véve 4–5 millió tonna 6 hónapon belüli megmozgatása szinte lehetetlen feladat.

A 2004/2005-ös gazdasági év jelentős tanulságokkal szolgálhat mindannyiunknak (az Európai Uniót is beleértve). Közülük a teljesség igénye nélkül csak néhányat emelünk ki:

a) Érdekérvényesítés

Az Európai Unió tagjaként kéréseinket csak akkor tudjuk elfogadtatni, ha több tagországgal egységesen lépünk fel. (Ugyanis az esetlegesen ellenérdekeltek is így lépnek fel). Egy tagország önmagában még

akkor sem képes eredményt elérni, ha egyébként kérései megalapozottak és indokoltak.

Ebben az esetben természetes szövetségeseink Ausztria, Csehország és Szlovákia lehetnek. A tapasztalatok szerint négy tagország egységes fellépése legalábbis arra kényszeríti a Tanácsot és a Bizottságot, hogy foglalkozzanak a problémával. Érdekes kérdés annak megítélése, hogy a szövetségesek számát mennyire érdemes kiterjeszteni.

Passzív támogatókból (akik kívülállóként – szimpátiából – támogatják erőfeszítéseinket) a lehető legtöbbet kell elérni. A tapasztalat szerint ehhez sok időre és jól működő informális és formális kapcsolatokra van szükség nem csak a kormányzat, hanem a szakmai szervezetek, érdekképviseletek és minden érintett szintjén is. Az egyes képviselők meggyőzésénél is fontosabb ugyanis a „hátszínük” meggyőzése, mivel utasításait onnan kapják.

Az aktív támogatók körének (akikkel adott esetben együtt nyújtjuk be kéréseiket) megválasztása nehéz kérdés, mivel a kör bővülésével fennáll a veszélye annak, hogy a közösen kért intézkedésbe olyan elemek is bekerülnek, melyek az intézkedés hatékonyságát számunkra csökkentik.

Jelenleg azt mondhatjuk, hogy a magyarországi gabonaintervenciók helyzetével kapcsolatban 3–4 aktív és ezeken kívül 5–6 passzív támogatónk van.

Ennek megfelelően kéréseink általánosságban kiterjednek az egész közép-európai régióra.

b) Az EU gabonapiacának szerkezete.

A 10 új tagország csatlakozását követően az EU egységes gabonapiacán több „al-piac” kialakulásáról beszélhetünk. Nagy általánosságban megfigyelhetünk egy nyugat-európai, egy közép-európai és egy dél-európai „al-piacot”. Ezeket a jelentősen eltérő földrajzi, infrastrukturális és éghajlati helyzetük különbözteti meg egymástól.

Földrajzilag meghatározó jelentőségű egy piac távolsága a tengeri kikötőtől. A terméstelebbet jelentős részének exportra kell kerülnie, amely döntő részben tengeri kikötőkön keresztül zajlik. A tengertől való távolság növekedésével párhuzamosan, a kikötőig történő szállítás költsége is növekszik, ami csökkenti az adott piacról származó áru versenyképességét. (A piaci szereplőknek el kell fogadniuk a tengeri kikötőkben kialakult piaci árakat, így – a felmerülő szállítási költségek figyelembe vételével – általánosságban minél messzebb helyezkedik el egy piac a tengeri kikötőtől, annál alacsonyabb helyi piaci áron lehetőségek csak az áru exportja).

Az infrastruktúra fejlettsége egy adott piacon ugyancsak a felmerülő költségekre van kihatással. Jobb tárolási, szállítási, rakodási infrastruktúrával alacsonyabb ráradó költségek érhetők el. Az infrastruktú-

ra fejlesztése sok időt és ráfordítást vesz igénybe. Nem várható el egyik régiótól sem a szükséges infrastruktúra ugrásszerű fejlesztése.

Az éghajlat szempontjából a mediterrán jellegű piacok hosszú távon stabilabb terméseredményeket produkálnak, mert az éghajlat kiegyenlítő hatása megakadályozza a jelentős termésingadozásokat. A közép-európai „al-piac” viszont kontinentális éghajlattal rendelkezik, ami elősegíti az esetenként nagyon jelentős termésingadozásokat is. Tökéletes példa erre a 2004. évi magyarországi gabonatermés, ami közel duplája a 2003. évi termésnek.

Az EU gabonapiaci szabályozása hosszú távon csak akkor működhet jól, ha a különböző „al-piacok” közötti jelentkező, fent említett különbségeket figyelembe veszi, ami jelenleg nem mondható el.

c) Saját magunk által megtehető intézkedések

Magyarországon, hosszú távon, a belső fogyasztást jelentősen meghaladó termékkel kell számolni. A többlet elhelyezése folyamatosan gondot fog okozni, de a megoldást nem szabad kizárólag az Európai Uniótól várni. Számos lehetőség van arra, hogy a helyzeten saját magunk is javítsunk.

A külföldi tapasztalatok szerint is egyre fontosabb a jó minőségű áru termelése. Nem szabad kizárólag „intervencióra” termelni, mert az ország távon fenntarthatatlan készleteket okoz és az Európai Unió sem fogja vállalni az ebből adódó költségeket. Az EU megfogalmazása szerint „az intervenció csak, mint végső lehetőség játszik szerepet. Az árunak elsősorban a szabad piacon kell értékesülnie”. A mi megjegyzésünk ehhez csak annyit, hogy speciális közösségi intézkedések nélkül nem várható el egyetlen piaci szereplőtől sem az, hogy ne vegye igénybe az intervenció adta lehetőségeket, ha az áruja a szabad piacon csak jelentősen rosszabb feltételekkel keltet el.

A minőség javításához és a „jó nemzetközi hírnév” eléréséhez, kedvező természeti adottságaink és kiváló biológiai alapjaink jó háttérrel adnak. Mindezek jó kihasználásához a termelés korszerűsítésére kell a figyelmet fordítani (jó minőségű vetőmagok használata, korszerű tápanyag ellátás, gépesítettség, stb.). Az olcsó árból adódó versenyelőnyünket az intervenció rendszer bevezetésével elvesztettük. Csak stabil, megbízható és jó minőségű áruval lehetünk képesek hosszú távon versenyezni a francia, német és EU-n kívüli (leginkább amerikai) gabonával.

A többlet levezetésére nagyon fontos másik lehetőség a belső fogyasztás növelése.

Az ország állatállománya drasztikusan lecsökkent a rendszerváltást követően. A csökkenés megállítása és a folyamat vissza-

fordítása jelentősen megkönnyítené a mi helyzetünket és az Európai Unió helyzetét is.

Ebben az esetben is a „nemzetközi jó hírnév” kialakítása jelentheti a megoldást, mert az állatállomány növelése hosszú távon csak új piacok bevonásával valósítható meg.

Összefoglalás

A magyar gabonapiacra kialakult helyzet több okra vezethető vissza. Közülük a legfontosabbak:

◆ Hazánkban a csatlakozás első évében nem volt lehetősége kialakítani azokat a hosszú távú szoros kapcsolatokat, lobbicsoportokat és „érdekszerveket”, amivel elérhető az azonnali egységes és hatásvásos fellépés az Európai Unió gabonapiacával kapcsolatban. Ezek valószínűleg hamarosan kialakulnak, mivel az idei év bőséges tanulással szolgál minden piaci szereplő (magyar, más tagországok beli és EU tisztviselők) számára is. A tanulságok abban is segíthetnek, hogy az Európai Unió a későbbiekben nagyobb figyelmet fordítson a közép-európai régióból érkező jelzésekre, kérésekre és javaslatokra.

◆ A közép-európai gabonapiacra jelentkező problémák a legtöbb évben megismétlődnek, ezért EU szinten kell hosszú távú megoldást találni ezekre a problémákra. Ha nem sikerül a hosszú távú megoldást megtalálni, akkor a régióban évente több millió tonna gabona „ragadhat bent” intervenciók készletként, ami néhány év alatt kezelhetetlen méretűvé válna. Ezen készletek tárolásának és mozgatásának jelentős részét az EU költségvetés állja. A készletek megállíthatatlan növekedése az EU költségvetést is rövid időn belül finanszírozhatatlanná tenné.

Az összefoglalásban leírtak miatt valószínűleg nem tévedünk nagyot, ha azt mondjuk, hogy az Európai Unió gabona intervenciók rendszere csak akkor tartható fenn a jelenlegi formájában, ha a közép-európai régióban jelentkező hosszú távú problémát közösen oldjuk meg. Ellenkező esetben pont e régió válhatja ki az intervenciók rendszer további reformját.

A kérdés az, hogy ezt megértik-e időben azok a tagországok, akiknek érdekükben áll az EU gabona intervenciók rendszerének fenntartása, viszont nem áll érdekükben a közép-európai régió gabonapiaca versenyképességének javítása (lásd a c.) pont harmadik bekezdését).

Remélhetőleg a leírt vélemények és információk segítséget adnak egy olyan közös gondolkodás és munka elindításában, amely végül hosszú távon megnyugtatóan kezeli a magyarországi és a közép-európai régió gabonapiaci problémáit.

Pálvölgyi László

tanácsos

FVM, Piacfejlesztési Főosztály

A franciaországi birtokszerkezet átalakulása és a mezőgazdasági ingatlanpiac jelenlegi helyzete

A francia mezőgazdaság ma Európában leghatékonyabbak közé tartozik. Az ebből származó termelésre alapozva, a feldolgozott élelmiszerek exportjában – világszínre. E pozíció megszerzéséhez nagyon hosszú utat kellett megtennie a francia forradalom előtt még tisztán feudális mezőgazdaságnak. Nagyon nagy szerepe volt ebben a mindenkor birtokpolitikának, a két világháború között a szövetkezeti rendszer és a kamarai hálózat kialakulásának, megerősödésének, majd a második világháborút követően az érdekképviselet megjelenésének – és természetesen az EGK megalakulásának, s benne az első közös agrárpolitika megfogalmazásának.

A fejlődéssel együtt járt a különböző civil vagy „civil irányítású” szervezetek és az államigazgatás egyre szorosabb együttműködése. A szakminisztérium mellett napjainkra legkevesebb 8–10 olyan szereplője van a francia birtokpolitikának, melyek zökkenőmentes és konstruktív együttműködése elengedhetetlen feltétele a rendszer megfelelő működésének.

Hat millióból 600 000

Franciaországban a XIX. század végén még közel 6 millió kisgazdaság volt, ami mai szemmel hatalmas szám, a jelenleginek tízszerese, és ez csupán a gazdaságok száma. A mezőgazdaságból élő „aktív foglalkoztatottak” száma (ha ezt a fogalmat lehet egyáltalán a XIX. század végének mezőgazdaságára alkalmazni) lényegesen magasabb volt. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a gépesítés még szinte alig volt ismert, a birtokok jelentős része pedig első sorban önellátásra termelt. Az ország népessége – noha a francia gyarmatbirodalom ekkor még hatalmas volt – ebben az időben nem ismerte azt az árúbőséget és sokféleséget, mint a mai francia polgárok, hiszen a szállítóeszközök lassúsága és a technológia fejletlensége miatt a száraz terményeken (kávész, tea, gabonafélék) kívül mást az anyaországba szállítani ekkor még nem lehetett. A gazdaságok lassú koncentrációja, a birtokszám csökkenése azonban már akkor ismert jelenség volt, és gazdasági válsággal – amikor nagyon sok francia (és főleg baszk) kisparaszt is a kivándorlás mellett döntött – a folyamat felgyorsult. Az 1930-as években elkezdődött a gabonaszövetkezetek szerveződése és a szövetkezeti forma megerősödése is. Ekkor olyan, mára már hatalmas csoportokká kinőtt szövetkezetek is alakultak, mint a Coop de Pau (ma Groupe Euralis) vagy a Champagne

Céréales és a Maisadour, amiket a méretük ellenére ma is a szövetkezetekre jellemző formában irányítanak. Az elnök pedig egy gazdálkodó! Ez azonban nem fékezte, sőt, a jól működő szövetkezetek tagjai jobb anyagi körülmények közé kerülve, maguk is elősegítették a fejlődést, felvásárolva a szomszédos gazdaságokat.

A második világháború végére azonban a folyamatosan változó gazdasági helyzet, a gépesítés elterjedése és nem utolsósorban a két háború pusztítása nyomán a gazdaságok száma kétmillióra csökkent (a mezőgazdaságból élő aktív foglalkoztatottak száma négy millió fő volt) és a tendencia folytatódott a háború után nagyon komoly élelmiszer-hiánnyal küszködő országban. Az Európai Gazdasági Közösség megalakulása, az első közös agrárpolitika megszületése és a technikai fejlődés azonban nem törte meg ezt a tendenciát. A birtokszám 1976-ra 1,3 millióra (2 millió aktív keresővel) csökkent. Az 1980-as évek elején pedig a lélektanilag is fontos egymilliószám alá csökkent, 2004-ben már csak alig hatszáz ezer gazdaság van Franciaországban, s számuk évente körülbelül tízezerrel csökken.

Míg a második világháború előtt és az azt követő években a birtokszám-csökkenés elsősorban az aktuális társadalmi és gazdasági folyamatok természetes következménye volt, az 1960-as évektől kezdődően – az első mezőgazdasági orientációs törvény hatására – már a politika is ösztönözte a birtokkoncentrációt, a gazdaságok átlagos méretének növelését, a gazdálkodók átképzését és más gazdasági ágazatokban való elhelyezkedését anélkül, hogy a fiatal gazdálkodók letelepedését kifejezetten támogatták volna. Ez egészen a hetvenes évekig így volt, amikor megszületett az a felismerés, hogy az elvándorlás mellett a fiatal gazdálkodók letelepedését is ösztönözni kell. Ennek hatására 1973-tól a hegyvidéki területeken, 1976-tól pedig már bárhol az országban letelepedő fiatal gazdálkodók letelepedési támogatást vehettek igénybe. A fiatal gazdák letelepedésének támogatása azonban valós elsőbbséget – az elvándorlás ösztönzésével szemben – csak a kilencvenes évek második felében kapott.

A bőségre várva

A francia mezőgazdaságtól – mely a második világháború után hihetetlen fejlődésnek indult – az ötvenes-hatvanas években a társadalom legfőbb elvárása az volt, hogy olyan mennyiségben, minőségben, de leg-

főképpen elérhető áron állítson elő élelmiszert, hogy a franciák mindörökké elfelejtessék a háború utáni élelmiszer-hiányt, a jegyrendszert, és az ország olyan mértékben önálló legyen, hogy semmilyen külső függés ne veszélyeztesse az emberek ellátását, s olcsó is legyen. Az 1960–62-ben született mezőgazdasági orientációs törvény egyik fő célkitűzése is az volt, hogy a mezőgazdaság birtokstruktúráját és termelési szerkezetét ezeknek a céloknak megfelelően alakítsa át. (Ez volt az 1970-es években pl. az intenzív sertésletelepek létesítésének fénykora és emiatt lett többek között olyannyira nitrát-szennyezett Bretagne felszíni és felszín alatti vízkészlete.)

A birtokelhagyás ösztönzése

Mai szóhasználatnál élve, „nemzeti hatáskörben” kordokorvezményes öregségi nyugdíjrendszert vezettek be, ahol ösztönözték a gazdálkodók birtokelhagyását annak érdekében, hogy életképebb méretű birtokok alakulhassanak ki. A nemzetgazdaság más területei felé orientálták a gazdálkodók gyermekeit is, hiszen közülük amúgy sem lehetett volna mindenki gazdálkodó. Nagyon fontos azonban az a körülmény, hogy ekkoriban az ipar minden, a mezőgazdaságban felszabaduló munkaerőt fel tudott venni, és a biztos megélhetés, a kiszámíthatóbb munkakörülmények egyébként is sokak számára vonzóbbak voltak, mint a mezőgazdaság mindig is környezetfüggő feltételrendszere. Ebben az időben alakultak ki a földalapok, az ún. SAFER-ek (országos szervezete az FNSAFER, www.safer.fr). Feladatuk volt a földpiac felügyelete: a felszabaduló birtokok kezelése, újbóli értékesítése vagy bérbeadása, a táblásításhoz szükséges földcserék egy részének biztosítása, illetve a nagy állami beruházások (pl. út- és vasútépítések), az önkormányzati fejlesztések területigényének előteremtése. A SAFER segítette az egyes régiók közötti mobilitást is, hiszen történelmi és gazdasági okok miatt egyes régiókban kisebb, másokban nagyobb volt a gazdálkodók száma a kívánatosnál. A földalapok a „gazdahiánnyal” küszködő vidékeken igyekeztek olyan birtokokat kialakítani a nyugdíjba vonulóktól átvett területeken, melyek vonzóak voltak a más régiókban jelentkező fiataloknak. Szintén erre az időre datálható a CNASEA, azaz a nemzeti mezőgazdasági birtokstruktúra-fejlesztési szervezet (www.cnasea.fr), mely az életképebb mezőgazdasági birtokok kialakulását volt hivatott segíteni a hasonló profilú, de az

1901-es egyesületi törvény alapján szerveződő megyei civil egyesületekkel, az ADASEA-kkal (www.adasea.net).

Ez a korszak gyakorlatilag 1987-ig tartott. A klasszikus – birtokátadáshoz kötött – előnyudj rendszer ekkorra betöltötte „történelmi hivatását”, és a háború vége óta eltelt időben megfeleződött a gazdaságok száma, miközben méretük megnőtt, termelékenységük megsokszorozódott.

Franciaországban minden érintett egyetért abban, hogy a gazdaságok számának csökkenése egyelőre megállíthatatlannak tűnik. Természetesen a régióktól (is) függ, hogy mely gazdaságtípusok száma csökken leginkább, illetve, hogy a felszabaduló földterületek a többi gazdaság méretének növelését, vagy a fiatal gazdák letelepedését kívánják meg. Míg 2000-ben országosan 664 ezer gazdaságot tartottak nyilván az országban, tavaly év végén már csak 590 ezret, melyek közül 367 ezer a valóban főfoglalkozású gazdálkodó által vezetett gazdaság.

Három év alatt 27 ezer főfoglalkozású gazdálkodóval lett kevesebb, amit a szakárca felmérésére is igazol. Főleg a több kultúrával foglalkozó, kevésbé szakosodott gazdaságok szűntek meg. Régióként eltérő a csökkenés mértéke: míg Bretagne-ban a 3 százalékot is meghaladja, Elzászban csak 1 százalék. Poitou-Charentes régióban például elsősorban a kis (100 hektár alatti) gazdaságok megszűnése a számottevő. A szabaddá váló területek elsősorban a többi gazdaság nagyobbodását szolgálják. Míg a régióban egy év alatt 2,4 százalékkal csökkent a gazdaságok száma, a művelt terület nagysága gyakorlatilag nem változott, viszont egyre több gazdaság került a 200 hektárnál nagyobb területűek csoportjába.

A „hivatásos” gazdálkodó

Franciaországban az átlagos birtokméret folyamatosan nő, a szakosodás tovább erősödik. Míg a nyolcvanas években a gazdaságoknak csak fele volt hivatásos gazdálkodó, mára – a számuk csökkenése ellenére – arányuk eléri az összes gazdaság kétharmadát. Ezek a gazdaságok jelentik a termelés zömét. Gyakorlatilag ezek végzik a teljes tejtermelést és kertészeti termelést, a szőlőtermesztés 95 százalékát, a húsmarha-tartás 94 százalékát és a nagy szántóföldi kultúrák 93 százalékát is náluk található. A nem hivatásos gazdálkodók termelése ennek ellenére nem lebecsülendő. Ők birtokolják a loállomány felét, a méhcsaládok egyharmadát, az anyanyulak 17 százalékát és a juhok egytizedét. Ezeknek a gazdálkodóknak 43 százaléka 40 év feletti, 36 százalékuk mondja magát az elsődleges foglalkozás szempontjából inaktívnak vagy teljesen más foglalkozásúnak. 43 százalékuk nyugdíjas, de mindenesetre ebben a gazdaságtípusban kötik le a munkaerő-szükséglet egyharmadát.

A professzionális gazdaságok lényegesen gyorsabban modernizálódnak, méretük számottevően nő, létszámuk pedig csökken. (Az elmúlt három évben átlagosan 5 hektárral, elérve a 70 hektáros átlagos méretet (105 hektárt a szántóföldi kultúrára szakosodott gazdaságok esetében). 1988-ban ez a szám még csak 42 hektár volt, az úgynevezett „vegyes” típusú gazdaságok száma, ma 60 ezer. A társasági forma a gazdálkodók között egyre elterjedtebb. A munkahelyek 80%-át elsősorban a gazdaságvezető és családtagjai töltik be. Nő a családon kívüli alkalmazottak aránya, de a munkahelyek száma a termelékenység növekedésével folyamatosan csökken.) Míg 1988-ban 100 hektár megművelésére 4,7 munkaerő kellett, 2000-ben 3,3, tavaly pedig csupán 3,1, ami gazdaságokra vetítve átlagosan 2,2 munkaerőt jelent. Gyorsan nő az iskolázottság szintje: míg 2000-ben a 40 év alatti gazdálkodóknak jó egyharmada, ma már közel fele rendelkezik mezőgazdasági érettségivel.

A mezőgazdasági ingatlanok és a földpiac közben, immár hetedik éve folyamatosan, továbbra is emelkedő árat mutat. Gyakorlatilag minden megyében nőttek a földárak, természetesen a föld minőségétől, a nagyobb agglomerációkhoz és infrastruktúrákhoz való közelségtől és a helyi népsűrűségtől függően. A szántók ára 2,8 százalékkal, a legelőké 3,8 százalékkal emelkedett. Több megyében a legelők árának emelkedése meghaladta a 10 százalékot, Charente-Maritime megyében pedig elérte a 24,8 százalékot. Az árak között nagy a megyénkénti eltérés. Például az említett Charente-Maritime megyében – a jelentős áremelkedés ellenére is – csak 1960 euró egy hektárnyi legelő átlagára. Manche megyében viszont 4790 euró.

A legelők iránti kereslet felfutása mögött az állattartók számára megnyíló új, agrár-környezetvédelmi támogatásokat találjuk, amikből az állattartók a legelőterületek alapján részesednek, ezért érdekük a minél nagyobb területek birtoklása. Mind a szántók, mind a legelők árát tekintve a legdrágább az ingatlan Nord-Pas-de-Calais, Picardie, Ile-de-France és Champagne-Ardenne, valamint Provence-Alpes-Côte d'Azur régiókban. Megyei szinten legmagasabb az ár Haute-Savoie (8570 euró), Alpes-Maritimes (7290 euró) és Bouches-du-Rhone (7070 euró) megyékben. Basse-Normandie régióban (Északnyugat-Franciaország) egy hektár átlagos ára 4220 euró, ami megyéktől függően 3070 és 5510 euró között változik. A termőföld ára ebben a régióban tíz év alatt 29–47 százalékkal, legjelentősebben Calvados megyében. Ebben az időszakban a vidéki lakóépületek iránti kereslet is megkétszereződött. Az eladásra kínált mezőgazdasági területek egyharmadát nem gazdálkodó vette meg, hanem brit állampolgárok, akik öt év alatt 6250 hektárt vásároltak Normandiának ebben a részében. Az áremelkedés kifejezetten hátrányosan érinti azokat a fiatal gaz-

dákat, akik a pályakezdéshez termőföldet kívánnak venni, mert családon belül (még) nem jutnak hozzá.

Aprózódó erdők

Az erdők esetében az ár az utolsó hat évben 40százalékkal nőtt. Tavaly az áremelkedés lassult, csupán 2,8% volt. Ezzel az átlagos erdőbirtok-ár 3740 euró lett hektáronként. Franciaország 16 millió hektár erdőt mondhat magáénak, ami az ország 30 százalékát borítja. A városi lakosság körében ugyanakkor nagyon erős a vágy a „zöld” iránt, ezért kiugró a kereslet a kis, 10 hektár alatti erdőbirtokok iránt, amit döntő részben nem gazdálkodók vesznek meg. E területeken a szabadidő eltöltése az elsődleges szempont nem pedig a nyereséges erdőgazdálkodás. 1977 és 2002 között az ilyen kis parcellák ára 77 százalékkal nőtt. 2003-ban pedig 10 ezer, ilyen tranzakció történt 97 ezer hektár összes területtel 563 millió euró értékben. Újabban megélnékült az 50 ha feletti birtokok kereslete is. Legkelendőbbek az erdők Ile-de-France-ban, legkevésbé keresik az erdőket a Földközi-tenger melletti, tüzek sújtotta partvidéken.

Most leginkább Creuse megyében érdemes földet venni. Itt 1600 euró/ha alatt is lehet birtokot találni, míg a másik véglelet tavaly Var megye jelentette egy 18370 eurós hektáronkénti árral. 2003-ban a mezőgazdaságilag művelhető területeken 232 ezer adásvétel történt, ami 580 ezer hektárt és 11,8 milliárd eurós forgalmat takar.

A szőlők sajátos helyet foglalnak el a mezőgazdasági ingatlanok forgalmában és a legnagyobb eltéréseket is itt találhatjuk. Az árban nagyon nagy szerepet játszik a borvidéki elhelyezkedés és a jermelhető borok minősége, keresettsége, ára. A szőlőterületek piaca az elmúlt években kettészakadt: egyik részről tőkeerős befektetők milliókat (sőt milliárdokat) fektettek neves borvidékek (pl. Bordeaux) szőlőibe. Másrészt, szinte megszűnt a kereslet az újvilági konkurencia által kifejezetten sújtott borvidékek termelőinek kis parcellái iránt. Az elmúlt 12 évben a következő árváltozások történtek: Elzászban +211%, Champagne-ban +103%, a Rhone völgyében +77%, Languedoc-Roussillon-ban +36%, viszont Burgundiában -12%, Jurában és Szavojában -25%. Tavaly minden borpici probléma ellenére mégis élnékült a kereslet. Területnagyság tekintetében +7,3%, értékben 12,8% a növekedés 2002-höz képest. A 11700 tranzakcióban gazdát cserélt 16200 hektár a francia szőlők 0,7 százalékát teszi ki. Ellentmondásos Bordeaux helyzete (-1,6%): míg a néhány valóban nagy névvel bíró „appellation” esetében érezhető a kereslet, a többi szőlőterületen katasztrofális a helyzet.

Somogyi Norbert

mezőgazdasági attasé, Párizs
agriculture@ambhongrie.org

Szerkesztőségi hír:

2005. január 20-án a magyar Kormány csatlakozását jelentette be a „védzáradék”-hoz. Ez azt jelenti, hogy forgalmazni, elvetni és termelni – magas büntetés és megsemmisítés terhe mellett – GM szervezetet tilos! E tilalom fennmarad valószínűen a „koegzisztencia” törvény hatályba lépéséig.

GÉNMODOSÍTOTT NÖVÉNYEK NYUGATI PÉLDÁI

Egy csúcstechnológia. A biotechnológusok szerint a hagyományos növénynevelés gyorsabb formája. Azt mondják kevesebb növényvédőt szert, és kevesebb munkát igényel. Talán még nagyobb hozama is van. Azt is hallani, hogy már jó néhány országban bevált az elmúlt évtizedben. Többek között az Egyesült Államokban, ahol már 9 éve óriási területeken vetnek génmódosított szóját és kukoricát. Minek természetnének annyi éve már, kérdezhetik, ha nem váltak volna valóra a hozzá fűzött remények? Mit tanulhat a magyar gazda a nyugati példákából?

Miért természetnek génmódosított növényeket?

A géntechnológia-alapú mezőgazdaság úgy védekezik a kórokozók, kártevők és gyomok ellen, hogy az őket elpusztító vegyületeket termelő géneket ültetik bele a növényekbe. Burgonyába csirkegént ültethetnek, hogy ellenállóbbá tegyék a betegségekre, míg a kukoricába skorpiógént, hogy rezisztens legyen a rovarokkal szemben. Előnyös tulajdonságokkal ruháznak fel növényeket, melyek ellenállóbbak lesznek különféle betegségekre, nagyobb hozamot hoznak, ezáltal megoldják a világ éhezőinek problémáit, egészségesebb, szebb terményeket produkálnak, és kevesebb vegyszert igényelnek. Ezt hallhatjuk a biotechnológiát pártolóktól.

A gyakorlatban azonban ma csupán kétféle génmódosított növényt természetnek világszerte: olyanokat, amik maguk állítanak elő bizonyos kártevőket elpusztító méreganyagot, vagy olyanokat, melyek képesek egy bizonyos gyomirtó lebontására. Így a ma termesztett génmódosított növények 99 százaléka gyomirtó szerekkel, illetve kártevőkkel szembeni ellenálló-képességet hordoz. E tulajdonságok a fogyasztó számára semmilyen kézzelfogható előnnyel nem járnak. A különleges tulajdonságokra génmódosított terményeket egyelőre még csak laboratóriumokban kutatják, és egyáltalán nem biztos, hogy a gyakorlatban használhatóak lesznek (ahogy azt a génmódosított paradicsom esete is mutatja, amit kereskedelmi forgalomba hozatala

után vissza kellett vonni, mert nem bizonyult olyan tartósnak, mint ahogy azt tervezték).

A ma termesztett génmódosított növények 71 százalékát gyomirtóra teszik ellenállóvá (pl. a Roundup nevű glifozátra rezisztens Monsanto fajta, amit Roundup Ready néven ismernek, és a Liberty nevű glifozinát-alapú Aventis fajta, amelyet Liberty Link néven terjesztenek). 28 százaléka pedig a *Bacillus thuringiensis* (Bt) rovarölő méreganyagot termelő növényfajták csoportja (Bt növényeknek nevezik azokat a növényeket, melyekbe egy a talajban is előforduló baktérium génijét illesztették, mely rovarölő mérget termel).

A tudomány mai állása

A genetikailag módosított élőlényekkel kapcsolatos jelenlegi tudományos felfogás nagyon megosztott. Igaz, hogy ezeknek a növényeknek a természetbe való kibocsátásának és elfogyasztásának káros következményei nem egyértelműen bizonyítottak. Ennek talán fő oka épp az lehet, hogy hiányoznak az idevágó vizsgálatok, sőt a kísérleti módszertan is. Ugyanakkor egyre nő azon vizsgálatok száma, amik jelzik: nincs minden rendben – ezek megisméltésére, kiterjesztésére viszont nemigen akad kutatási forrás. Senki – beleértve magukat a genetikusokat – nem képes megjósolni a genetikailag módosított növények természetbe való kiengedésének következményeit.

A GM terményekkel rövid, néhány napos vagy hetes vizsgálatot készítenek csak. Nincsen hosszú távú, vagy krónikus hatásokat vizsgáló tesztelés. Mint ahogy a francia élelmiszer-ipari biztonsági hatóság megállapította, a jelenlegi biztonsági vizsgálatok nem elégségesek ahhoz, hogy szavatolják a génmódosított élelmiszerek biztonságát.

Nyugati példák tapasztalatai

Egyre nagyobb területeken természetnek génmódosított növényeket világszerte. Vajon a növekedés valóban tükrözi e technológia kiválóságát? A génmódosítást elemzők szerint, a rezisztencia kialakulása a kártevőkben, a mezőgazdasági permetezőszerek használatának kényszerű növekedése, a

gyomirtóra rezisztens gyomok létrejötte, vagy a nem-GM növények genetikai szennyezettsége mára valósággá vált Argentínában és az USA-ban. Ez az a két ország, ahol először ugrottak neki a GM növénytermesztésnek 1997-ben, és ahol ma világszerte a köztermesztésben levő génmódosított növények 84 százaléka megtalálható. Mit tanulhatunk ezek és más országok példájából?

A biotechnológiával foglalkozó cégek világszerte ugyanazokat az érveket mondják, hogy a döntéshozókat és a gazdákat meggyőzzék a génmódosított növények termesztésének előnyeiről. Ezek az érvek általában jól hangzanak, pénztárcánkra és lelkiismeretünkre egyaránt hatnak. Az alábbiakban kísérletet teszünk arra, hogy néhány példa kapcsán megvizsgáljuk valószínűségeinket.

1. **„A génmódosított vetőmagok használatával a terméshozam nő.”** illetve **„A világon milliárdok szenvednek alultápláltságtól és éhínségtől – a génmódosított növénytermesztés révén ez csökkenthető.”**

SPANYOLORSZÁG

Az egyedüli EU-s ország, ahol már több éve folyik Bt kukoricatermesztés, meg nem erősített források szerint 32 000 hektáron. 2001. októberében egy független tanulmány felfedte egy, a Bt kukorica növényeken végzett kísérlet eredményeit, melyek nem igazolták a termesztésből származó egyértelmű előnyöket. A különböző kukoricafajták 1998–2000 közötti terméshozamot összehasonlító tanulmányok egyértelműen megállapították, hogy ezekben az években a génmódosított Compa CB kevesebb vagy sokkal kevesebb termést hozott, mint az átlag fajták. Más szóval: léteznek olyan kereskedelmi alapon termesztett, nem GM fajták, amik sokkal kedvezőbb eredményeket adnak (például 1999-ben a legnagyobb terméshozamot adó növény 25 százalékkal volt jobb a Compa CB-nél).

Érdemes összevetni az EuropaBio (a biotechnológiai cégek konferenciája) 2002. szeptemberi sajtóközleményét, miszerint „az észak-kelet spanyolországi kisgazdák környezeti előnyöket és magasabb

Terméshozamok metrikus tonnában (mt) hektáronként (ha) 14%-os víztartalommal					
1998		1999		2000	
fajták	terméshozam	fajták	terméshozam	fajták	terméshozam
Varna	14.906	Goia	12.699	Colonis	16.379
Superis	14.229	Dracma	11.422	Triana	14.657
Eurodis	14.169	Eurodis	10.974	Eurodis	14.872
Compa CB	13.705	Compa CB	10.128	Compa CB	14.299
Isosel	12.411	Alton	8.515	Giorgio	12.454
IP 100 = 13.866 mt/ha		IP 100 = 11.198 mt/ha		IP 100 = 14.462 mt/ha	
Forrás: ITG-A					
IP 100= a térségben jellemzőbb fajták átlagos terméshozama (a térség standard terméshozama)					

terméshozamot érnek el, jobb minőséghez és megnövekedett bevételekhez jutnak a genetikailag módosított kukorica termesztésével”, és a spanyol Gazdálkodók és Tenyésztők Egyesült Szervezetének (COAG) 2003. júniusi kijelentését: „pillanatnyilag viszonylag magas terméshozamot érünk el a rovarölővel nem kezelt, nem-GM kukoricával. Ezen felül, találkozunk olyan esetekkel, ahol a Compa CB földek nagyon kevés terméshozamot produkálnak.”

USA

A GM növények egyik fajtája a gyomirtó-szer-toleráns kukorica, szója és gyapot, melyek az összes GM növénytermő terület 73 százalékát foglalják el. Ezek közül is a glifozát gyomirtó szerrel szemben ellenálló szóját termesztik az összes termőterület felén. Kukorica és gyapot esetében a bizonyos rovarokat elpusztítani képes Bt fajtákat vetik a fennmaradó termőterület 27 százalékán. Az USA Mezőgazdasági Minisztériuma is elismerte, hogy a géntechnológiai cégek által hangoztatott terméshozam növekedés alaptalannak bizonyult. 2001-ben azt is megállapította, hogy a gyomirtóra ellenállóvá tett kukorica esetén sem növekszik a terméshozam. Egyedül a Bt. kukoricánál figyelhetek meg egy kis mértékű termésnövekedést (2,6 százalékot). Mivel a kukoricamoly támadásai szórványosak, és nem mindig jelentenek problémát, csak ott és akkor hoznak nagyobb termést ezek a génmódosított kukorica fajták, ahol és amikor a rovarok száma jelentős. Hasonlóan, a nebraskai egyetem kutatói 2001-ben készített tanulmányukban arra a következtetésre jutottak, hogy a génmódosított szója 6 százalékkal kevesebb termést hoz, mint az ugyanolyan szójafajta nem-GM változata és 11 százalékkal kevesebbet, mint a nagy hozamú GM-mentes szójafajták.

2. „A genetikailag módosított növénytermesztés esetén sokkal kevesebb növényvédő szert kell használni” ezért „környezetkímélőbb a hagyományos növénytermesztésnél.”

A gyomirtó-szer-toleráns gazdasági növények lehetővé teszik széles-spektrumú gyomirtó szerek (glifozát, glifozinát) viszonylag korai kipermetezését, amikor még a termesztett növényekben nem okoztak kárt a gyomnövények. A módszer egyszerű,

hatékony, így a növénytermesztők szívesen használnak ilyen vetőmagokat. Ha tehát a szójába és a kukoricába olyan géneket juttatnak, amik képesek lebontani ezeket a vegyületeket, általában véve csökken a felhasznált gyomirtó szerek mennyisége, ezért jótékony hatással van a környezetre – érvelnek a géntechnológiai cégek. Érdekes módon a legtöbb gyomirtó szernek ellenálló növényt olyan vállalatok fejlesztik ki, akik magát a gyomirtó szert is előállítják. Nyilvánvalóan abban érdekeltek, hogy minél többet értékesítsenek termékeik közül, ebből is, abból is.

Argentína

Argentínában az 1997-es 14 millió literről 2003-ra 150 millió literre növekedett a glifozát felhasználása a génmódosított szójatermesztés terjeszkedése és a vegyszer egyre nagyobb mennyiségű használata miatt. 2001-ben egy amerikai tudományos kutatóintézet szakértője, Benbrook rámutatott, hogy a génmódosított szóját termesztők kétszer nagyobb mennyiségű glifozátot használnak, mint a hagyományos szójjal foglalkozók. Figyelmeztetett a glifozátra rezisztens gyomok megjelenésére, a monokultúra veszélyeire, a talaj mikrobiológiájának megváltozására.

USA

Az ún. csúcstechnológiától többek között azt várták, hogy csökken a mezőgazdaság által felhasznált növényvédő szerek mennyisége. Ezt igazolták az első három év eredményei, ám 1999-től ez megváltozott. Míg a Bt toxint termelő kukorica- és gyapotfajták esetében 5 százalékkal csökkent a felhasznált rovarirtó szerek mennyisége, addig a herbicid-rezisztens technológia használata mellett 5 százalékos gyomirtó szer mennyiség növekedés következett be mindhárom fő növényfajta esetében. Összevetve a csökkent rovarirtó szer mennyiséget a megnövekedett gyomirtó szer mennyiséggel, összességében 4,1 százalékkal nőtt a növényvédő szer felhasználása azokon a területeken, ahol GM növényeket termesztettek.

A Mezőgazdasági Minisztérium 2001-ben olyan tanulmányt tett közzé, amelyben rámutat arra, hogy a Roundup Ready génmódosított szója 11,4 százalékkal több növényvédő szert igényel, mint a nem-génmódosított. 6 másik államban viszont, köz-

tük Iowa-ban, ahol az amerikai szójatermelés hatodát állítják elő, a génmódosított szójára 30 százalékkal több növényvédő szert kellett permetezni, mint a hagyományos fajtákra.

A Iowa Egyetem tudósai arra is rávilágítottak, hogy míg a génmódosított növény első évében csak egyszer kellett permetezni, a második, harmadik évben viszont kétszer vagy háromszor is a rezisztencia kialakulása miatt. A glifozát használat ilyen mértékű és gyakoriságú alkalmazása viszont meggyorsítja a rezisztencia kialakulását. A növényvédő szer használata részben azért emelkedik, mert a gyomok ellenállóvá válnak a szerekkel szemben.

Korábban elhangzott, hogy a Bt növények látszólag kevesebb rovarirtó szert igényelnek. Érdekes azonban elgondolkozni: vajon hány évig lehet spórolni a kevesebb permetezőszert miatt? Míg a hagyományos, mesterséges rovarölő szereket folyadék formában több ízben a növényekre kell permetezni, addig a Bt toxin a növények egész élettartama alatt termelődik bennük, még a gyökérzetben is. Ezáltal a kártevők sokkal könnyebben hozzászoknak a mérgehez, így sokkal hamarabb ki is tudják fejleszteni az ellenálló képességüket. Az amerikai Környezetvédelmi Hivatal, az EPA is kinyilvánította, hogy a Bt.-vel szemben széles körben elterjedt rezisztencia hatásfalanná teheti a baktérium használatát (amelyet a biogazdálkodók előszeretettel használnak, lévén, hogy a természetben előforduló méregről van szó) már 3–5 éven belül. Ezáltal visszavonták a Bt176-ot a regisztrált GM növények listájáról, mert ez a kukorica nem kínált teljes védelmet a második generációs kukoricamolyokkal szemben, ami azt a kockázatot tükrözi, hogy valóban megjelenik a rovarok részéről a rezisztencia (ezt a GM növényt Spanyolországban a Syngenta még mindig forgalmazza).

Különböző, mérgezőbb vegyszereket kell használni egy másik okból kifolyólag is, csökkentve ezzel a környezetre gyakorolt állítólagos pozitív hatásokat. A vetésforgóban teljesen természetes, hogy egyes magok más növények között elbújva élik túl a következő éve(ke)t. Észak-amerikai gazdálkodók tapasztalatai azt mutatják, hogyha egy gyomirtóra ellenálló génmódosított növény a következő években csírázik ki a vetésforgóban, nagyon nehéz azt megfékezni, mert ellenállóvá tették őket azzal a gyomirtóval szemben, ami a többi gyomot elpusztíthatja. Így sokkal erősebb szert kell használni elpusztításukra, mint például a 2, 4-D-t, vagy az atrazint.

3. „A gazdák nagyobb haszonhoz jutnak a genetikailag módosított növények termesztésével”

USA

Az amerikai gazdálkodók és független gazdasági elemzések rámutattak, hogy az elmúlt évek génmódosított növényterme-

lése átlagosan kevesebb bevételt hoztak a gazdálkodóknak, mint a hagyományos növénygazdasággal foglalkozók. Ennek okai:

Egyrészt a GM vetőmagok drágábbak: nemcsak a vetőmagok ára jelentősen magasabb, mint a nem-GM párjáé, hanem ennek tetejébe a gazdálkodóknak egy bizonyos technikai díjat is kell fizetniük. Így tehát, a GM vetőmagok ára 25–40 százalékkal több mint a nem génmódosított változaté. 2001-ben például a Bt kukorica ára 30–35 százalékkal volt több. A vetőmagok vásárlásával a gazdálkodóknak egy szerződést alá kell írniuk, amelyben kötelezik őket arra, hogy nem fognak a vetőmagból félretenni a következő évre.

Másodrészt számos elemzés, s az itt közölt példák is bizonyítják, hogy a génmódosított növények kevesebb termést hoznak és megnövelték a vegyszerek használatát is.

Harmadrészt a GM növények piaci ára is csökken. Az Unió a 306 millió dolláros amerikai kukoricaimportját 2 millióra, a 322 000 metrikus tonnát kitevő kanadai kanola (repcefajta) importját pedig 500 tonnára csökkentette mindössze 5 év alatt. Mindezt azért, mert az európai fogyasztók és így az értékesítők sem akarnak génmódosított termékeket. Hasonlóképpen az Európai Statisztikai Hivatal adatai szerint az amerikai szójabab importja Európába 9.2 millió tonnáról 6.8 millióra csökkent, amikor a GM-mentes brazil szójababé pedig 3.1 millióról 6.3 millióra növekedett ugyanebben az időszakban (1996 és 2000 között). Az exportkiesés miatt csökkennek az árak az USA-ban.

Negyedrészt felmerülnek a jogi problémák. A gazdálkodó, aki egyszer belekezd a génmódosított növények termesztésébe, olyan kényszerhelyzetbe szorul, hogy továbbra is GM terményt lesz kénytelen előállítani. Amint hagyományos fajtákra akar visszaváltani, a korábban elvetett, de később csírázó (árvakelés) génmódosított magok beszennyezhetik a nem-GM vetőmagokat, lehetetlenné téve így a hagyományos gazdálkodást. Mi több, a vetőmaggyártó cég, amely eladta a gazdának a GM vetőmagot, beperelheti őt a nem megengedett technológia használata miatt. A génszennyezés miatt, a hagyományos és biogazdálkodással foglalkozó gazdálkodók földjeire is kerülhetnek így génmódosított pollenek, például átporzással. Mivel ezek a gazdálkodók így jogtalanul (bár akaraton kívül) természetesen génmódosított vetőmagokat, a biotechnológiai cégek a szabaddalmi jog megsértése ürügyén pert indítanak ellenük. Az USA-ban a Monsanto perek tucatjait nyerte így már, kötelezve a tehetetlen gazdálkodókat, hogy fizessék ki az akár 400 000 dolláros bírságot.

SPANYOLORSZÁG

2001 végén a Navarrai Ökológiai Mezőgazdasági TermékTanács (CPAEN) kimutatta a GMO jelenlétét két organikus kukoricaültetvény betakarított termésében. Je-

lentése szerint a szennyezést az 1998 óta termesztett Compa CB génmódosított kukorica okozta. Jóllehet a Compa CB-t kis parcellákon termesztik Navarrában, ám ezek is éppen elegendőek ahhoz, hogy szennyezést okozzanak. A felfedezés következménye az lett, hogy mindkét termést átminősítették: hagyományos termékként lehetett csak értékesíteni az érintett kukoricát, ami egyértelmű anyagi veszteséget jelentett a gazdák számára, akik ráadásul semmiféle kárpótlásban nem részesültek. Ennek az esetnek tudható be, hogy Navarra összes biogazdája felhagyott a biokukorica termesztésével.

Miért éri meg mégis a gazdáknak génmódosított növényeket termesztetni?

USA

A válasz egy fontos része a támogatási rendszerben rejlik. A 2001-es Cato Intézet felmérése szerint az amerikai gazdáknak nyújtott támogatások 9 milliárd dollárról 20 milliárdra növekedtek a '90-es években. Ez a drasztikus növekedés a „piacvesztésgé segélyeknek” köszönhető, melyeket 1998 őszétől, a GM növénytermesztés kezdete kor utaltak ki. Ezen címszó alatt az 1999-es 3 milliárd dollárról a következő évre 11 milliárd dollárra növekedett a támogatások nagysága. Ezeknek a fele a szója és a kukorica termesztőknek jár, akik nagy része 1998 óta génmódosított növényekkel dolgozik. 2002 májusában a Szenátus elfogadott egy új mezőgazdasági törvényt, mely a következő 10 évre rekordnagyságban, 180 milliárd dollárban szabta meg a támogatások összegét, majdnem kizárólag azokban a szektorokban, ahol génmódosított növénytermesztés folyik.

ARGENTÍNA

Kilenc év alatt a megművelhető földek 50 százaléka vált szójaültetvényé a világ egyik legnagyobb éléskamrájának tartott országában. Az erózió okozta bajok ellen a szántás elhagyásával védekeztek a gazdák, akiknek a génmódosított növények a legjobbkor érkeztek 1997-ben. Az ötszöri-hatszori permetezés helyett, csak 2–3-szor kellett alkalmazniuk a vegyszereket, ráadásul a Monsanto a permetezőszerszerrel együtt vetőmagokat és mezőgazdasági gépeket is adott el „technológiai csomagjaiban”. A szójatermesztés vált az egyedüli profitáló szektorra a gazdasági depresszióban szenvedő Argentínának. 2002-ben 12 millió hektáron termesztettek szóját, míg a '70-es évek elején csak 38 000 hektáron. Nem a kormány bőkezűsége folytán, hanem az ipari takarmánynak használt amerikai és európai piacok szójaéhsége miatt. Argentína valaha saját magát látta el élelmiszerekkel, ma őserdőt tarolnak le, hogy génmódosított monokultúrákban a fejlett világ állatainak eledelét állíthassák elő.

SPANYOLORSZÁG

Nem nyert bizonyítást, hogy a Spanyolországban ültetett GM fajták jobb eredményeket adnak a hagyományos fajtáknál, s az sem, hogy hasznosak és használhatóak lennének a kártevők elleni küzdelemben. Miért természetesen akkor mégis annyian génmódosított kukoricát? Sokan beismerik, hogy az egyetlen ok, amiért a Syngentának 1998 óta sikerül valamennyi génmódosított magot eladnia, az az üzletpolitikája, amely minden mezőgazdaság-tudományi alap nélkül azt terjeszti, hogy mennyire veszélyesek a kukoricamolyok támadásai.

Mit tanulhatunk mi a más példájából?

A fentiek tanulmányozása után általánosan elmondható, hogy a genetikailag módosított növények termesztésekor több növényvédő szer használatával a termésátlag csökken, a gyomok ellenálló képessége nő, és a termékek piaca beszűkül, hisz a fogyasztók körében nem találnak kedvező fogadtatásra az ilyen összetevőket tartalmazó termékek. A hagyományos fajták termesztésére visszaállni hosszú folyamat, hiszen a génszennyezés még sokáig kimutatható a váltás után évek múltán kikelő magok miatt. Így a termék alacsonyabb áron, kedvezőtlenebb feltételekkel adható csak el. Az első időszak kevesebb növényvédő szer használatát követően nagyon hamar kialakulnak a rezisztens fajok, melyek ellen már csak a növényvédő szer mennyiségének sokszorozásával lehet védekezni. Úgynevezett „szupergyomok” jöhetnek létre, melyek nagyon erősen ellenállóak és csak további, még mérgezőbb növényvédőszer-kezelések használatával irthatók ki.

Egyedül a Bt növények váltották valóra a kevesebb rovarirtó szer használatának ígéretét. Kérdés, hogy a rezisztencia hány év alatt alakul ki a kártevő molyokban. Ugyanakkor a kukoricamoly nem igazán probléma hazánkban, és egyébként is létezik jobb védekezési mód, mint a vegyszerezés. A legnagyobb német agrárszervezet szerint nem kell a kukoricamoly ellen permetezni, így szükségtelen a Bt növények termesztése.

Érdemes emlékeztetni arra, hogy az amerikai modell nagytáblás gazdaságokra épül, ahol a GM termesztés csökkentette a drága munkaerő alkalmazását, és a munka költségeit. Ezek azok az indokok, melyek sokaknak olcsóbbá teszik a génmódosított termesztést. Az ottani termesztők tapasztalatai a biológiai következményekről (átporzás, génszennyezés) mindenképpen megfontolandók, de a támogatási rendszer és a strukturális különbségek (nagygazdaságok monokultúrája, foglalkoztatási szemlélet) igencsak eltér a magyar realitásoktól. Bármi is legyen a következménye a génmódosított fajták környezetbe eresztésének, egyvalami biztos: ha a folyamat elindul, visszafordíthatatlan lesz.

Nemes Noémi

BESZÁMOLÓ A 4. EESNET VETŐMAG-KONFERENCIÁRÓL

Még 2004. novemberében rendezték meg a lengyelországi Poznanban, a Kelet Európai Vetőmag Hálózat (EESNET) éves konferenciáját. A kétnapos találkozó első szakmai napján a vetőmagszakma jeles képviselői tartottak színvonalas előadásokat az ágazat aktuális kérdéseiről. Szó volt a EU vetőmagpiacáról, a növényfajták Uniói jogi védelméről, a vetőmagszabályozás Európai Uniói kereteiről, a GM vetőmagtartalom kimutathatóságának kérdéseiről, valamint a rendezvénynek helyet adó Lengyelország vetőmagágazatának helyzetéről. A meghívott előadók által szinte az összes jelentős vetőmaggal kapcsolatos nemzetközi szervezet képviseltette magát: többek között Michael Muschik /ISTA-főtitkár/, Bernard Le Buane /ISF főtitkár/, Garlich von Essen /ESA főtitkár/, Francois Burguad /GNIS (Francia Vetőmag Szövetség)/, Bart Kiewiet /CPVO (Közösségi Növényfajta Hivatal)/.

A második nap szabad üzletkötési lehetőséget nyújtott a közel 250 vetőmagos szakembernek. E mellett a konferencián való részvétel költsége töredéke, bármely egyéb hasonló nyugat-európai rendezvénynek. A konferenciát jövőre Bulgária rendezheti remélhetően minél több külföldi, a kapcsolatait továbbépíteni kívánó – köztük hazai – cég részvételével.

Az EESNET megalakulása, funkciója

1999-ben a Közép-kelet Európai országok nemzeti vetőmagszövetségei úgy döntöttek, hogy a régió vetőmagszektor integrációja, illetve a jellemző információ hiánya, valamint a kapcsolatépítés és közös álláspont kialakítása érdekében létrehoznak egy szervezetet a régióban. Az EESNET hálózat egy laza kapcsolatrendszer mindenféle szigorú szabály vagy kötelezettség nélkül. A hálózat alapvető célja az információáramlás lehetővé tétele regionális, valamint nemzetközi szinten egyaránt.

A szervezetben a nemzeti vetőmagszövetségek képviseltetik magukat, és minden tagszövetségnek azonos súlya van. Tagdíj nincsen. Három fő területen fejt ki a tevékenységét:

1. felmérések, kérdőívek útján lehetőséget nyújt az információcserére: vetőmag-előállításról, nemzeti fajtalistákról, jogalkotási szabályzási kérdésekről;

2. évenként – a résztvevő tagországok valamelyike – megrendezi az említett vetőmag-konferenciát;

3. éves jelentést, s főként a vetőmag konferencián elhangzottak alapján publikációkat készít.

A szervezetnek nincsen sem titkársága sem vezetősége. Az adminisztrációs feladatokat a cseh szövetség látta el a

megalakulástól a 2003-as év végéig. Jelenleg ezt a funkciót a szerb szövetség látja el. Az EESNET-nek a bolgár, cseh, litván, macedón, lengyel, szlovák, szerb, orosz vetőmag szövetségek, valamint egy Ukrajnát képviselő vetőmagvállalat a tagja.

A Vetőmag Szövetség és Termék Tanács elnöksége 2004. december 9-ei ülésén egyhangúlag döntött és megbízta a Szövetség titkárságát, hogy csatlakozzon az EESNET-hez. Talán felvetődhet a kérdés, hogy mi szükség lehet most az EU csatlakozás után egy ilyen tagságra, amikor a hazai cégeknek elsősorban uniós környezetben kell működniük, és meg kell felelniük az általa diktált követelményeknek. A kérdésfeltevés jogos, és valóban célszerű lett volna már jóval korábban felvenni a szövetséggel a kapcsolatot és részt venni annak munkájában. A kapcsolatfelvétel azonban ma sem haszontalan, és a tagság előnyeit érdemes kihasználni.

A konferencián elhangzott számos érdekes előadás közül három választottam ki részletesebb ismertetés céljából. Az első anyag egy vetőmagpiaci körkép a kibővült EU-ból, kiegészítve az előadó által részünkre megküldött és a Termék Tanács honlapján elérhető kitérő ábrákkal. A második összefoglaló tájékoztatást nyújt a GM vetőmagtartalom kimutathatóságának lehetőségeiről, a Nemzetközi Vetőmagvizsgálati Szövetség (ISTA) által a területen elért eredményekről. És végezetül közreadunk néhány alapvető információt Lengyelország mezőgazdaságáról és különösképpen annak vetőmagágazatáról.

Európai Unió vetőmagpiaca

(Francois Burguad /Francia Vetőmag Szövetség GNIS/ előadása alapján)

Az előadáshoz színvonalas ábrák készültek, azonban terjedelme miatt a folyóiratban történő közlésére nincs mód. A Vetőmag Szövetség és Termék Tanács honlapjának „Szakmai hírek” rovatából azonban letölthetők a www.vetomagterektanacs.hu címen.

Az első dolog, amely szembetűnik, ha az EU vetőmagpiacára tekintünk, hogy a 25 tagországra történt bővítés után az EU a világ első számú piaca lett közel 8 milliárd _ forgalmával, – 25 százalékos világszeresedéssel.

Az Egyesült Államok foglalja el a második helyet, kevesebb mint 20 százalékos részesedéssel, Kína a harmadik 10 százalékkal. Ez jól mutatja a vetőmag és fajta-előállítás, s a kutatás régióban elfoglalt jelentőségét, valamint a világereszkedelem betöltött helyét.

A vetőmagpiac mérete szerint (az adott ország teljes vetőmagforgalma, „export”, „import”, belső kereskedelem) a következő sorrend állítható fel Európában:

Franciaország az első az EU piac 25 százalékaival, őt követi Németország 12%, Olaszország és az Egyesült Királyság 7–8 százalékkal, Lengyelország 5 százalékkal, Hollandia és Spanyolország közel 4 százalékkal, Magyarország, Dánia és Svédország 2,5 százalékkal.

A takarmányvetőmag területén Dániának a domináns szerep, míg a magyar és a cseh szint majdnem eléri a németet.

A vetőburgonya területén vezet Hollandia, de Angliában, Franciaországban és Németországban is vannak még jelentős előállító területek.

Az olajos növények vetőmagjának előállításában Magyarország látványosan megelőzi a francia és cseh produkciót.

A kukorica vetőmag tekintetében Franciaország rendelkezik a szaporító területek felével, és Magyarország a második a maga 30 ezer hektárjával.

Rostnövények vetőmagját a legnagyobb mértékben Franciaországban, Belgiumban illetve Hollandiában termesztik

Hüvelyes növényekből szintén Franciaország az első Európában.

Ha az EU vetőmag kereskedelmét vizsgáljuk, jól látszik, hogy az áruk nagy része az EU-n belül cserél gazdát, különösképpen a szántóföldi kultúrák esetében. Ennek ellenére az Unió továbbra is nyitott a világ többi piaca felé.

Az EU kereskedelme főként tradíciókon alapul és ennek megfelelően specializálódott. A bővítéstől eltelt idő túl rövid ahhoz, hogy nyilvánvaló tendenciákat és számokat lehessen bemutatni az EU-25 vetőmag-kereskedelméről. Ezért elsőként érdemes megtekinteni, hogy hogyan alakult az EU-15 piaca három év átlagában, majd azt, hogy mi a helyzet „export-import” vonatkozásában a frissen csatlakozott országokban. Mindezek ismeretében kísérletet lehet tenni annak megítélésére, hogy miképp változik az EU vetőmag-kereskedelme a jövőben.

Az EU-15 kukorica piacán egyértelműen Franciaországé a vezető szerep, hiszen a világon is ez az ország az elsőszámú kukorica vetőmag exportőr.

A zöldségvetőmagok piacát Hollandia vezeti, de Franciaország és Olaszország is jelentős ezen a területen.

Takarmánynövények vetőmagjából Dánia a fő exportőr. Tulajdonképpen lefedi a teljes európai piacot.

Az olajnövények vetőmag kereskedelmének központja szintén Franciaország az EU-15-ben.

Helyzet az új tagállamokban

Hangsúlyt érdemel, hogy ezen országok közül Magyarország a legnagyobb exportáló, amelyet Szlovákia és a Cseh Köztársaság követ.

A magyar export – hasonlóan az EU-15 nagy exportáló országokhoz – elsősorban

európai országok felé irányul. Magyarország első számú vásárlója Franciaország, a második Németország és őket követi Olaszország és Hollandia.

A cseh export célországa elsősorban – történelmi okokból kifolyólag – Szlovákia, majd őt követi nagyjából azonos részarányban Németország, Hollandia és Olaszország. A csehek legfőbb exportcikke a takarmányvetőmag, illetve kisebb mennyiségű zöldség és virágmag.

A szlovák „export” elsősorban kukorica vetőmag. Az első számú felvevő a Cseh Köztársaság, valamint kisebb mennyiségű „export” történik Magyarországra és Lengyelországba is.

A lengyel „export” fő árucikke takarmányvetőmag, illetve zöldség és virágmag, célországok pedig főként Németország, Hollandia és Franciaország.

Az új tagállamok közül „vetőmagimport” főként Lengyelországra jellemző. Lengyelországot a Cseh Köztársaság, Magyarország és Szlovákia követi az „importált” vetőmag értékét tekintve.

Lengyelország zöldség- és virágmagot Hollandiából, cukorrépa vetőmagot Németországból, kukorica vetőmagot pedig Magyarországról és Franciaországból „importál”.

Magyarországot kukorica anyaggal Franciaország, cukorrépa vetőmaggal Németország, zöldségvetőmaggal Hollandia, takarmányvetőmaggal pedig Dánia látja el.

A Cseh Köztársaság kukorica vetőmag igényét Szlovákia, Magyarország és kismértékben Franciaország elégíti ki, valamint cukorrépa vetőmagot Németországból, takarmánynövény vetőmagot pedig Dániából „importál”.

Szlovákiát kukorica vetőmaggal Magyarország, zöldség vetőmaggal Hollandia, takarmányvetőmaggal a Cseh Köztársaság, cukorrépa vetőmaggal, pedig Németország látja el.

Ami mindebből megállapítható, hogy egyrészt a vetőmag-kereskedelem az EU-15-ön belül nagyon fejlett, másrészt pedig EU-n kívüli országok vetőmag exportjának és „importjának” részesedése az EU 10-ben nem nagyobb, mint az EU-15-ben.

GM vetőmag-szennyeződés jelenléte a hagyományos vetőmagtételben, Legfrissebb ISTA (Nemzetközi Vetőmag-vizsgáló Szövetség) eredmények

(Michael Mushick /ISTA főtitkár/ előadása alapján)

A modern biotechnológiai találmányok mezőgazdasági célú felhasználása különböző mértékű a világ egyes területein. Amíg a génmódosítás és a GM fajták használata egyes országokban általánosan elterjedt, addig máshol erősen korlátozott, vagy tiltott (lásd. Magyarország Kormányának január 20.-i döntését). Ez azt jelenti, hogy azon hagyományosan előállított ve-

tőmagtétel esetében, melyek olyan országban lettek előállítva, ahol a GM fajtahasználat engedélyezett, elkerülhetetlen a GM szennyeződés. Az ilyen vetőmag a különböző kereskedelmi csatornákon keresztül olyan országokba juthat, ahol a GM fajta használata tiltott vagy szigorúan szabályozott. Mindezek miatt a GM szennyeződés kimutatása rendkívül fontos és a közeljövőben megoldandó feladat. A GMO jelenlét pontos kimutatása azonban nem mindig elegendő. A legtöbb esetben szükség van az idegen GM vetőmagtartalom mennyiségének pontos kimutatására is.

Gyakorlati megközelítésből négy alapvető kérdés tehető fel:

1. Miként lehet az idegen GM vetőmagtartalmat a konvencionális vetőmagtételből kimutatni, és milyen módon lehet annak a mennyiségét meghatározni?

2. Hogyan lehet nemzetközi szinten egy egységesen működő laboratóriumhálózatot létrehozni?

3. Milyen eredményeket ért el az ISTA idáig?

4. Mik lehetnek a jövőben megoldásra váró feladatok?

Miként lehet az idegen GM vetőmagtartalmat a konvencionális vetőmagtételből kimutatni és annak mennyiségét meghatározni?

Az idegen GM vetőmag azonosítása és mennyiségének meghatározása csak egy komplex és bonyolult laboratóriumi eljárás során végezhető el. Ha csupán csak a GMO jelenlét kívánjuk kimutatni, már akkor is komoly laboratóriumi háttérrel kívánó komplex vizsgálatokra van szükség, azonban ha a GM szennyeződés mennyiségét is meg szeretnénk határozni a feladat még nehezebb és bonyolultabb.

A GM vetőmagtartalom azonosításának és mennyiségének meghatározásának technikailag két kulcsfontosságú kérdése a mintavétel és a laboratóriumban elvégzett vizsgálatok:

Mintavétel: Az alapelv az, hogy a vett mintának teljes mértékben reprezentálnia kell az adott vetőmagtételt. Ez ahogyan alapvető feltétele a sikeres vetőmagvizsgálatnak (legyen az bármilyen típusú) ugyanígy az idegenmag tartalom meghatározásnak is.

Az ISTA által kibocsátott „Nemzetközi Vetőmag Vizsgáló Szabályzat” megfelelő módszert nyújt a reprezentatív minta készítéséhez (a mintanagyságtól, a mintavétel számán keresztül a mintavételi eszközökig), az idegen GM vetőmagtartalom meghatározására is.

Laborvizsgálat: Miután sikerült a vetőmagtételből megfelelő mintát képezni, megkezdődhet a laboratóriumi vizsgálat, melyben meg kell határozni az esetleges GM vetőmag jelenlétét. Elsőként ki kell választani a megfelelő módszert, amellyel a GM vetőmag azonosítható. Jelenleg három különböző eljárás közül lehet választani:

◆ **PCR módszer:** az eljárás során az idegen, beépített DNS szekvencia jelenléte kerül kimutatásra.

◆ **Elisa test:** immunológiai teszt, melyben az idegen gén által termelt fehérje jelenlétét lehet kimutatni.

◆ **Biológiai vizsgálat:** mely során a módosított tulajdonság megjelenését lehet kimutatni csíranövényből.

Jelenleg a PCR a legáltalánosabban használt módszer a GM vetőmag jelenlétének kimutatására a konvencionális vetőmagtételben és egyben eddig ez a legsikeresebben alkalmazható eljárás is. Azonban a kivitelezés szempontjából a legnehezebb technika. Az eljárás során felmerülő problémák: a megfelelő mennyiségű és minőségű DNS kivonása a vetőmagból az alkalmas primerek (indító szekvenciák kb. 20 bázispár hosszúságú egyszálú DNS) kiválasztása, DNS kontamináció (szennyeződés) megakadályozása, illetve a GM tartalom pontos meghatározása. A módszer jól működtethető, amíg a genetikai módosítások során 35 S virális promotert alkalmaznak, mert ez esetben a primerek kiválasztása egyszerű és a detektálás sikeres. Azonban ennek a megváltozása a jövőben újabb kihívásokat jelenthet.

Világszerte nagyszámú vállalat, kutatóintézet dolgozik az egyre jobb és biztonságosabb eljárások kifejlesztésén. Az egész terület hallatlan dinamizmussal fejlődik, találmányok, újdonságok egész sora követi egymást.

Ami már most is világos, hogy a sikeres GMO azonosításhoz megfelelően kialakított és drága műszerekkel felszerelt laboratóriumokra, magasan kvalifikált szakirányításra és jól képzett laboránsokra van szükség. Üzleti szempontból nézve ez költséges és komoly beruházásokat igénylő feladat.

A legfontosabb kérdés a tudományos érdekességén túl a vetőmagos szakemberek számára az, hogy létrejöjjön egy pontos és jól reprodukálható teszt rendszer. A GMO vizsgálatoknak a különböző laboratóriumokban megismételhetőnek kell lenniük, ellenkező esetben a vetőmagágazat számára nagy kockázatot jelent a vetőmag kereskedelem. Más szavakkal a vetőmag kereskedőnek biztosnak kell lennie abban, hogy az általa eladott konvencionális vetőmagtétel GM vetőmagtartalom vizsgálati eredménye az exportáló és importáló ország laboratóriumában ugyanaz lesz.

Hogyan lehet nemzetközi szinten egy egységesen működő laboratórium hálózatot létrehozni?

Az ISTA megpróbál erre a kérdésre választ adni, és tevékenységét arra összpontosítani, hogy egységes eredményeket kapjon a GMO vizsgálatok során. A cél nemcsak a GMO vizsgálati módszerek egységesítése, hanem a vizsgálat laboratóriumok teljesítményének egalizálása is. Az ISTA GMO munkabizottsága együttműködésben a Nemzetközi Vetőmag Szövetséggel (ISF) és két más vetőmagvizsgáló szövetséggel

(Amerikai Vetőmag Vizsgáló Szövetség – AOSA, Vetőmag Technikusok Nemzetközi Szövetsége – ISST) három területen fejt ki tevékenységét:

◆ ISTA szabályok megalkotása a GMO észlelése, azonosítása, és mennyiségének meghatározása, valamint az ISTA „Nemzetközi Vetőmag Vizsgáló Szabályzat” 8. fejezetének kiegészítése. A szabályok nem tartalmaznak majd konkrét módszertani leírásokat, azonban megkövetelnek egy bizonyos szintű reprodukálhatóságot, valamint a vizsgálat eredményeit fel kell tüntetni a „narancsbizonyítványon”.

◆ Az ISTA GMO munkabizottsága ún. „megfelelési tesztet” szervez laboratóriumok számára a GMO kimutatásuk eredményességéről.

◆ Platformot biztosít a magvizsgáló laborok közti információk, tapasztalatok ki-cserélésére

Eddigi eredmények

Az ISTA nemzetközi szinten háromfordulós „megfelelési tesztet” hajtott végre, melyben számos labor vett részt a világ öt kontinenséről. Mind a három vizsgálatban a kukorica volt a tesztnövény. A résztvevő laboroknak elküldött különböző méretű minták között voltak negatívak, – nem tartalmaztak GM vetőmagot –, illetve pozitívak, melyekben különböző keverési arányban volt jelen GM vetőmag.

A laboroknak kétfajta vizsgálatot kellett végezniük. Egyrészt a tesztnek mindhárom fordulójában azonosítaniuk kellett, hogy az adott minta tartalmaz-e GM vetőmagot (kvalitatív teszt), a 2. és 3. fordulóban pedig az egyes minták pontos GM vetőmagtartalmát is meg kellett határozni (kvantitatív teszt). A második forduló pozitív mintái 0,7% és 1,4%, a harmadiké pedig 0,2%, 2% és 4% GM vetőmagot tartalmaztak.

A kvalitatív teszt során az első körben a laborok 70 százaléka volt képes teljesen jó eredményt elérni, míg ez az arány a második körben már 85% volt, azonban a harmadik körben visszaesett 81 százalékra. Ez alapján megállapítható, hogy további erőfeszítések szükségesek a helyes eredményeket produkáló laborok számának növeléséhez.

Ha az összes mintaszámot nézzük, akkor jóval kedvezőbb a helyzet, mivel mind a három fordulóban 95% fölött volt a hibátlan vizsgálatok aránya. A harmadik fordulóban a minták 95,9 százalékát helyesen állapították meg a vizsgálatban résztvevő laborok. A 122 negatív minta közül csak 4 esetben fordult elő, hogy pozitív eredmény érkezett, míg a 369 mintából, amely GM vetőmagot tartalmazott, összesen tizenhatról érkezett hibás jelentés, melyből 14 a legalacsonyabb, 0,2% keverésű arányú minta közül volt.

A kvantitatív tesztek során a szórás mind az öt keverési arány esetében meglehetősen magas volt. Az összefüggés-vizsgálatok kevés kapcsolatot mutattak a minták mért és valós GM vetőmagtartalma kö-

zött, amely mutatja, hogy a pontos mennyiségi meghatározás területén még bőven akadnak hiányosságok.

A tesztek bebizonyították, hogy a GM vetőmagtartalom pontos és megismételhető meghatározása továbbra is kihívást jelent. További komoly erőfeszítésekre van szükség az oktatás és felkészítés tekintetében, hogy elfogadhatóan egységes eredmények szülessenek az idegen GM vetőmagtartalom kimutatásakor. Az eredmények azt is mutatják, hogy módszertanilag sem megoldott a probléma, ezért ezt a témával foglalkozók részére jelezni kell.

Az ISTA feladata

Az összefoglalóból kitűnik, hogy még messze van a probléma teljes körű rendezése. Ezért az ISTA továbbiakban is folytatja oktatási, tanítási tevékenységét világszerte a FAO-val közösen tartott tanfolyamain. A laborok számára szervezett „megfelelési teszt” negyedik fordulója már megkezdődött, és előkészületben van a következő kör is, melynek tesztnövénye – az eddigiektől eltérően – nem a kukorica, hanem a szója lesz.

Az ISTA „Szabályzat” GM vetőmagok kimutatásáról szóló fejezetének tervezete már az elmúlt időszakban megvitatásra került számos ISTA fórumon, így a Budapesten megrendezésre került 27. ISTA Kongresszuson is. A tárgyalások a különböző bizottságokban az utolsó szakaszba értek, és várhatóan a 2005. áprilisi ISTA rendes ülésen a konkrét tervezet kerül a tagországok elé szavazásra.

A lengyel vetőmagágazat

(Karol Marciniak /Lengyel Vetőmag Kereskedők Szövetsége/ előadása alapján)

Általános információk

Lengyelország méretét tekintve a májusban csatlakozó országok közül messze a legnagyobb, de az EU-25-ön belül is a nagyobb országok közé tartozik a maga 312.685 négyzetkilométerével. A közel 40 milliós lakosság közel 40 százaléka vidéken él, de vannak régiók, ahol a vidéki lakosság aránya eléri a 60 százalékot.

A mezőgazdasági területek nagysága 18 millió hektár, melyből 14 millió szántó. A birtokszerkezet meglehetősen elaprózott. Nagyon sok, – több mint egymillió – gazdálkodó 5 hektár alatti területtel művel (1. táblázat).

A szántóterületek többsége savas homoktalaj, amelyek folyamatos meszeszést igényelnek a talaj megfelelő pH értékének szabályozása érdekében. A trágyázás és növényvédő szer felhasználás csekély szintje miatt a termésátlagok meglehetősen alacsonyak. A vegetációs periódus hossza, a középhőmérséklet, valamint a csapadékmennyiség évenként igen eltérő értékeket mutat (2. táblázat).

2003-ban 11 millió hektáron vetettek szántóföldi kultúrákat (3. táblázat). Az elmúlt évek során csekély csökkenés tapasztalható gabonából, burgonyából és az

1. táblázat: A lengyel gazdaságok szerkezete (2002)

Gazdaság mérete	Használt földterület (ezer ha)	Gazdaságok száma (ezer db)
1-5 ha	2763	1174
5-10 ha	3029	427
10-20 ha	3652	266
20-50 ha	2708	95
50 ha-nál nagyobb	2310	17
Összesen	14 462	1952

2. táblázat: A lengyel mezőgazdaságra jellemző éghajlati viszonyok

Megnevezés	2001	2002	2003
Vegetációs időszak hossza (napok)	239	272	258
Éves középhőmérséklet °C	8,3	9,1	7,1
Éves csapadékmennyiség mm	725	643	488

ipari növényekből. Ezzel szemben igen jelentősen nőtt a takarmánynövények és szántóföldi zöldségfélék termesztése. 2003-ban, az aszály hatására, – Magyarországhoz hasonlóan – legtöbb növénynél a termésátlagok nagymértékben csökkentek, ezzel szemben a 2004-es év a termésátlagok tekintetében rekordokat döntött.

A kapcsolódó kormányzati szervek

A növényneveléssel és a vetőmagágazattal kapcsolatos politika kialakításáért Lengyelországban a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium felel. Növénynevelés és Növényvédelmi Főosztálya a növénynevelést, vetőmagtermesztést, növényvédelmet, növényegészségügyet, GMO-t, tápanyag-gazdálkodást, biogazdálkodást érintő ügyekkel foglalkozik. Két kormányzati intézmény (COBORU és a PRIORin) a felelős a Minisztérium intézkedéseinek végrehajtásáért.

COBORU – Fajtatámasztó Intézet: Irányítja az állami elismerésre, illetve szabaddalmi oltalomra bejelentett növényfajták kísérleti vizsgálatát. Ezen belül az UPOV előírások szerinti DUS (megkülönböztethetőség, egyneműség, stabilitás) vizsgálatát, és a fajták gazdasági értékének megállapítását (VCU). Kísérleti vizsgálatokkal ellenőrzi az államilag elismert fajták fajtafenntartásának eredményességét, elkészíti és kiadja az államilag elismert fajtákat tartalmazó „Nemzeti Fajtajegyzék”-et, elkészíti és kiadja a szabaddalmi oltalommal rendelkező fajták jegyzékét.

PRIORin – Állami Növényegészségügyi Vetőmag Minősítő Szolgálat: Felügyeli a növényvédő szerek használatát és forgalmazását, a vetőmagtermesztést és forgalmazást. Feladatkörének főbb területei a következők:

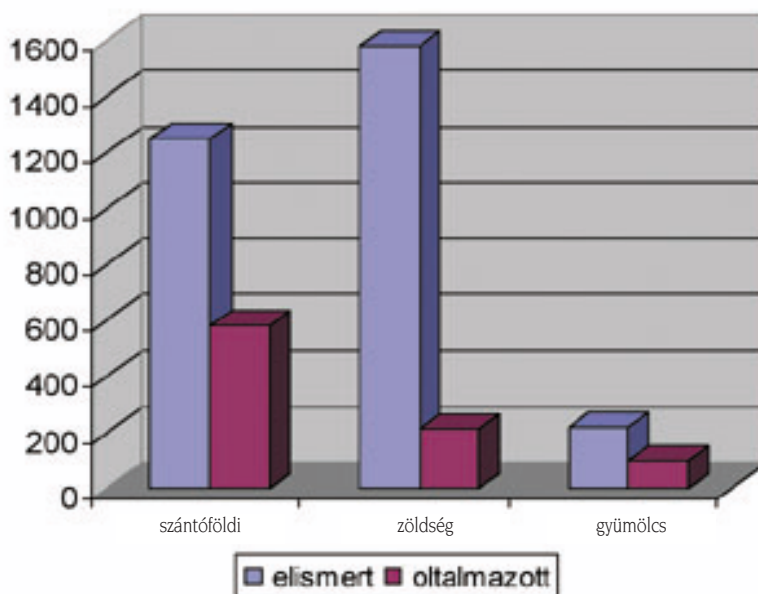
◆ növényfajták vetőmag-szaporításának szántóföldi ellenőrzése és minősítése, a szabványosnak minősített növényállományokból származó vetőmagvak vizsgálata, minősítése, fémzárolása;

◆ a hazai előállítású és felhasználású, valamint az OECD fajtaigazolási rendszerben a nemzetközi érvényű minősítéssel ki-

3. táblázat: A főbb szántóföldi növények területi megoszlása 2003-ban (M.e.: ezer tonna)			
Növényfaj	Terület	Növényfaj	Terület
Búza	2626	Silókukorica	162
Árpa	1065	Káposztarepce	454
Rozs	1807	Burgonya	967
Zab	557	Nagymagvú hüvelyesek	111
Tritikálé	922	Cukorrépa	322
Gabona keverékek	1474	Takarmánynövények	405
Szemeskukorica	487	Zöldségfélék	129

4. táblázat: Jelentősebb szántóföldi és zöldségfajok 2003. évi fémzárolt vetőmag mennyiségei			
Növényfaj	tonna	Növényfaj	tonna
Őszi búza	52 656	Borsó szántóföldi	1870
Tavaszi árpa	25 285	Bab szántóföldi	268
Tavaszi búza	19 165	Csillagfürt	1521
Őszi tritikálé	17 747	Cékla	329
Őszi rozs	12 713	Retek	182
Zab	8240	Sárgarépa	71
Tavaszi tritikálé	1963	Uborka	59
Tavaszi árpa	1826	Saláta	57
Kukorica	2551	Hagyma	58
Őszi káposztarepce	3221	Petrezselyem	21
Tavaszi káposztarepce	212	Zöldbab	545
Fehérmustár	2331	Zöldborsó	252

1. ábra: Lengyelországban elismert és oltalom alatt álló fajok aránya növénycsoportok szerint

vitelre kerülő, továbbá a külföldről behozott vetőmagvak vizsgálata, minősítése, fémzárolása;

- ◆ akkreditáció megadása vetőmag mintavételre, valamint a vetőmagvizsgálatra, majd a tevékenység felügyelete;

- ◆ on-line ökológiai vetőmag adatbázis működtetése;

- ◆ vetőmag-szaporítások nyilvántartása mindenki számára hozzáférhető módon, (az Interneten elérhető adatbázis <http://www.piorin.gov.pl/akt/zgloszenia2004.pdf>), fajtánként közli az adott évben szemlére bejelentett területeket.

Fajtaelismerés

A fajta bejelentőjének, a minősítési kérelemhez, csatolnia kell a bejelentést megelőző 1–2 éves vizsgálati eredményeket. Ezen adatok alapján dönt a hivatalos Bizottság arról, hogy az adott fajta bekerülhet-e az állami kísérletbe.

A fajtaelismerés két egymástól független vizsgálatból áll: DUS vizsgálatból 1–3 évig, 1–2 helyszínen az UPOV és CPVO (Közösségi Növényfajta Hivatal) előírásai alapján, valamint gazdasági értékvizsgálatból (VCU), amely 2–3 évig tart 2 ismétlésben, 10–30 helyszínen. Megfelelő DUS és VCU esetén a fajta a Nemzeti Fajtajegyzékre kerülhet a COBORU igazgatóságának végső döntése alapján.

Az állami fajtaelismerések száma, – különösen a kalászos gabonák tekintetében –, erősen növekvő tendenciát mutat. Egyre több fajtabejelentés érkezik belföldről és külföldről egyaránt. Az 1990–96 közötti időszakban átlagosan évente 9 lengyel és 2 külföldi fajtaelismerés történt, 1997–2004 között ez az arány 16 és 6 volt. Az egyre erősebb külföldi nyomás ellenére, a lengyel fajták aránya a Nemzeti Fajtajegyzékben, még

mindig jelentős. A kalászosoknál 78% (100% tritikálé és 32% tavaszi árpa), és még az olyan kiélezett versenyben is, mint ami a kukorica és repcefajták piacán tapasztalható, a lengyel fajták megállják a helyüket 25% és 26 százalékos részesedéssel, mutatva a lengyel növénynevelés jelentőségét. A zöldség-növényeknél is egyre nagyobb a külföldi fajták belső piacra gyakorolt nyomása. Azonban a lengyel uborka, paradicsom, cékla, petrezselyem, saláta és babnemesítés, tradicionálisan rendkívül erős, és olyan jó minőségű, és ízű fajtákat állít elő, melyek a külföldiek között jelenleg nincsenek.

Fajtavédelem

A COBORU igazgatósága által kiadott fajtaoltalom kizárólag Lengyelország területére érvényes. A nemzeti fajtaoltalom az összes fajba tartozó növényfajára adható általában 25 évre, burgonya, szőlő, dísz- és gyümölcsfák esetében pedig 30 évre. Növényfajta oltalom akkor adható az adott fajtára, ha megfelel a DUS vizsgálat követelményeinek, kielégíti az újdonságra vonatkozó követelményeket, megfelelő fajtanévvel rendelkezik, illetve a bejelentő eleget tesz a különböző adminisztrációs követelményeknek és befizeti az eljárási díjat. Nemzeti fajtaoltalom nem adható abban az esetben, ha az adott fajta közösségi növényfajta oltalom alatt áll. A nemesítő képviselője lehet magánszemély, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli társaság, melynek székhelye Lengyelországban, egyéb EU tagállamban vagy UPOV tagországban van (1. ábra).

Állami elismerést követő fajtavizsgálatok rendszere (Ajánlati Fajtalista)

Lengyelországban megkezdte működését az újonnan kialakított, a teljes or-

szágot lefedő vizsgálati rendszer, az elismert fajták értékelésére. Alapelveit a csatlakozással hatályba lépett 2000. évi Lengyel Vetőmagtörvény fektette le. A vizsgálatok koordinációjára a COBORU-t jelölték ki. A regionális szinten működő vizsgálati rendszer megpróbál segítséget nyújtani a gazdálkodók számára a különböző mezőgazdasági viszonyokhoz alkalmazható, valamint a feldolgozóipar számára megfelelő fajták kiválasztásához. Az igen nyílt és rugalmas fajtavizsgálati rendszer működtetésében minden, a fajtaválasztásban és használatban érdekelt fél együttműködő partnerként vesz részt (agrárkamarák, tanácsadó szervezetek, nemesítő cégek, vetőmag-előállítók, termesztők érdekképviseleti szervei, feldolgozóipar stb.).

Vetőmag-előállítás

Jelenleg Lengyelországban még minden fontos zöldség és szántóföldi növényből folyik nemzeti nemesítés. A nemzeti nemesítő cégek legtöbbje különböző kutatóintézet formájában még állami kézben van. Maga a vetőmag-előállítás sem teljesen privatizált. Magán és állami cégek egyaránt jelen vannak. A vetőmag-előállítás volumene jóval csekélyebb, mint korábban, különösképpen a 80'-as évekhez képest, amikor Lengyelország jelentős vetőmag-előállítónak számított a hazai és a külföldi piacokon egyaránt. Manapság a helyzet elég nehéz. Az exportpiacok beszűkültek, és a lengyel vetőmag-felújítás is meglehetősen alacsony mértékű. Az EU csatlakozás remélhetőleg majd változtat valamit a jelenlegi, nem túl kedvező helyzeten (4. táblázat).

Ruthner Szabolcs

SZAKMAI HÍREK

HAZAI ESEMÉNYEK

Dr. Király László György APEH elnök december 2-ai előadásában kiemelten foglalkozott az EU-n belüli kiszállítással, Áfa visszaigénylésével, ennek bizonylatolásával. Kiindulópont a teljesítés helye. Ha az Magyarország, – függetlenül a vevő személyétől – belföldi értékesítés. A kiszállítás, s az ehhez kapcsolódó Áfa visszaigénylés a vevő dolga. Ha a teljesítés határon kívül van, a kiszállítást kell igazolni a visszaigénylés érdekében. Szállítmányozó vállalat lebonyolításában, a szállítmányozó igazolásai alkalmasak a visszaigényléshez. Saját fuvar esetén ez bonyolult, mert minden okmányt csatolni kell (fuvarlevél, átvételi elismervény, stb.), amivel igazolni tudja a kiszállítás tényét.

Hírlevél szolgáltatás

A Vetőmag Szövetség és Terméktanács beindítja hírlevél szolgáltatását. Az e-mail adta lehetőségeket kihasználva, megpróbáljuk tagjainkat naprakészen informálni a vetőmagágazatot érintő ügyekről, jogszabályváltozásokról, belföldi és külföldi hírekről. A rövidebb híreket az e-mailben teljes egészében is közöljük. A hosszabbak a Vetőmag Szövetség és Terméktanács honlapjáról lesznek elérhetőek (www.vetomagtermektanacs.hu.), de az e-mailben rövid kivonata fog szerepelni, hivatkozással a VSZT honlapjára. Reméljük e szolgáltatással is hozzájárulunk tagjaink jobb tájékoztatásához. Az újság megjelenésének idejében a szolgáltatás már működni fog, és az első leveleket azok a tagjaink már megkapták, akiknek e-mail címe a VSZT titkárságán rendelkezésünkre áll. Aki nem kapott hírlevelet, de a jövőben szeretne, kérjük küldje el nevét, cégnevét, illetve azt az e-mail címet, ahova a hírlevelet kapni szeretné a kisvadász.vetomag@hu.internet.net e-mail címre.

A 173/2004. (XII. 30.) FVM rendelete a piaci árinformációs rendszer működtetéséről és az ehhez kapcsolódó feladatokról

Az agrárgazdasági irányításához, működtetéséhez és az európai uniós kötelezettségek ellátásához az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI), Piaci Árinformációs Rendszert működtet (PAIR). Az AKI az EU által előírt rendben a feldolgozott adatokat az Európai Bizottság Mezőgazdasági Főigazgatóságának (DG Agri) továbbítja. A folyamatosan összesített és frissített adatok a <https://pair.akii.hu> Internet címen hozzáférhetőek.

A jelentésre kötelezettnek a rendelet melléklete szerinti azonosító lapot kell kitöltenie, évente egyszer, március 1-ig. Az azonosító lap a következő honlapcímről érhető el: <http://www.akii.hu/> a letöltés menüpontban.

A vetőmagra vonatkozó kötelező adatszolgáltatásról a rendelet 16. §-a rendelkezik. A jelentésre kötelezettek a vetőmag-termelőkkel és forgalmazással foglalkozó szervezetek. A vetőmagvak termelői árára vonatkozó jelentést évente egyszer kell szolgáltatni. A jelentési idő-

szak a tárgyév január 1. – december 31. közötti időszak. Az éves jelentést a tárgyévot követő év október 1-ig kell az AKI-ba elküldeni az adatlapon megjelölt faxszámra. Az adatlap a következő honlapcímről érhető el: <http://www.akii.hu/> a letöltés menüpontban.

A nem EU tagországból importált hibridkukorica és cirok vetőmagra vonatkozó kötelező adatszolgáltatás esetén jelentésre kötelezettek a hibridvetőmagot importáló szervezetek 17.§. A hibridvetőmag-félék behozatali árára vonatkozó jelentést havonta – a tárgyév első és utolsó napja közötti időszakról – kell szolgáltatni.

A vonatkozó havi jelentést a tárgyévot követő hónap 10-ig kell az AKI-ba elküldeni az adatlapon megjelölt faxszámra. Az adatlap a következő honlapcímről érhető el: <http://www.akii.hu/> a letöltés menüpontban.

OMMI fémzárolási útmutató megváltozása

A Vetőmag Szövetség és Terméktanács által szerkesztett és közreadott „Vetőmag törvény és jogszabályai” című CD-n található fémzárolási útmutató tartalma megváltozott. Az útmutató komplett szövege a Vetőmag Szövetség és Terméktanács honlapjának (www.vetomagtermektanacs.hu) kezdőlapjáról letölthető.

További hasznosításra szíves figyelmükbe ajánljuk az Európai Unió hivatalos lapjában 2005. január 18.-án közzétett rendeletet:

„A Bizottság 67/2005/EK rendelete (2005. január 17.) módosítja a mezőgazdasági termékek harmadik országokban történő megismertetésével és promóciójával kapcsolatos intézkedésekről szóló 2702/1999/EK rendelet, illetve ezt részletesen szabályozó 2879/2000/EK rendelkezést.”

KÜLFÖLDI HÍREK

Az újdonság megítélésének követelményei az EU új tagországaiból közösségi növényfajta oltalomra bejelentett fajták esetében

A növényfajták újdonságának kérdéséről a CPVO (Közösségi Növényfajta Hivatal) Alap Rendeletének 10. cikkének (1) bekezdése foglalkozik. Mivel ez az újonnan csatlakozó országok esetében félreértelmezhető, a CPVO a következő értelmezést tette közzé:

a) A nemesítő közösségi növényfajta oltalomra jelenthet be fajtát, ha az adott fajta egy éven túl nem volt kereskedelmi forgalomban a Közösség jelenlegi területén.

b) Az új tagországok nemesítői a csatlakozást követő egy évig terjedően (2005.04.30-ig) növényfajta oltalomra jelenthetnek be fajtát, ha a bejelentéskor az oltalomra váró fajta egy évet meghaladóan nem volt kereskedelmi forgalomban a korábbi 15 tagország területén, és négy évet meghaladóan (szőlő, gyümölcs- és díszfák esetében ez az időszak 6 év) nem volt kereskedelmi forgalomban a korábbi 15 EU tagország területén kívül.

A 10. cikk nem teljesen egyértelmű, de a következőképpen magyarázható: Az új tagországok

területei 2004. május 1-jével a Közösség területét képezik. Ez alapján világos lenne, hogy a forgalmazás az új tagállamokban a csatlakozás után egyben a Közösség területén történő forgalmazás is. Azonban a 10. cikk szerint az új tagországok területi csak a csatlakozást követő 1 év múlva számítanak a Közösségi területnek.

c) 2005. május 1. után a közösségi oltalmi bejelentésekre, ugyanazon szabályok fognak vonatkozni az új tagországból bejelentett fajták esetében is, mint az EU 15-ben bejelentettek, tehát az „egy éves szabály”, ahogy azt a 10(1)(a) Alap Rendelet kimondja.

Mindebből következik, hogy 2005. május 1. előtt közösségi oltalomra bejelenthető az a fajta, amelyet május 1. előtt 4 évig nem forgalmaztak az EU 15-ben.

A témában további információk találhatóak a CPVO honlapján www.cpvo.fr.

A „vetőmagos” hibájából, vagy mulasztásából eredő kár biztosítása /biztosítási program az ISF tagjai számára/

A nemzetközi szintű kockázatkezelés szükségességét felismerve, az ISF (Nemzetközi Vetőmag Szövetség) a Rattner Mackenzie biztosítási céggel együttműködésben létrehozott egy felelősségbiztosítási lehetőséget a vetőmagipar számára.

Mindenkinek, aki vetőmagtermesztéssel, kezeléssel, illetve forgalmazással foglalkozik, szüksége lehet felelősségbiztosításra. A vetőmag termékpálya minden lépcsőjén történhetnek hibák, melyek hozzájárulhatnak a vásárló termékének részleges, vagy teljes kieséséhez. Még a legprofibb vállalatok dolgozóinak figyelemkiesése is okozhat hibákat, melyek súlyosan befolyásolhatják a vállalat mérlegét, ha nincs megfelelő biztosítás.

A vetőmagos felelősségbiztosítás és a termékszavatosság teljesen mást fed le, e kettő valójában kiegészíti egymást.

A vetőmagos felelősségbiztosítás, a vetőmagvállalat vagy alkalmazottai hibájából a gyengébb minőségű vetőmag által okozott kárért, és annak kárenyhítésére nyújt fedezetet. Míg a termékszavatosság csak az árú fizikai sérüléséért és egyéb ebből eredő anyagi károkért felel.

A vetőmagcéghez beérkező kártérítési kérelmek hatféleképp csoportosíthatók. A legtöbb esetben a kulcskérdés a vetőmagcég által elvégzett vetőmag-vizsgálati eljárások (nyugaton szélesebben elterjedt, mint hazánkban), beleértve a mintavételt is. Mindennek a melyén azonban a várt terméseredmény és profit elmaradása áll. A kérelmek nagy része jogos, azonban esetenként jogtalan, hiszen a vetőmagot sokkal könnyebb hibáztatni, mint az alkalmazott terméstechnológiát.

Mechanikai hiba: címkézéskor, rossz fajtájú vetőmagok keveredéséből, nem megfelelő mintavételből, illetve nem megfelelő csírázás meghatározásból eredő hibák.

Tűlvízű értékesítés: ide tartoznak a szóbeli garanciavállalások, amikor az eladó eltúlozza az eladásra kívánt vetőmag tulajdonságait, katalógusokban tett olyan garanciákat, amelyek meghaladják a vetőmag-előállító által irányítható folyamatok határait.

Csírázási hiányosságok: ez a fajta probléma jól kézben tartható a gondos csírázóképesség vizs-

gálattal, illetve a hivatalos vetőmagvizsgáló laborok utasításainak betartásával. Az ilyen irányú keresetek nem olyan gyakoriak, de ha bekövetkeznek rendkívül súlyosak.

Helytelen vetőmag alkalmazás: az adott térségben alkalmazott vetőmag a vártnál gyengébben teljesít.

Növényvédelmi problémák: a rezisztensnek vélt fajta megfertőződik a vetőmaggal terjedő betegségek, illetve a talajban és növénymaradványokon található kórokozók által. A kártétel mértéke csökkenthető megfelelő növényvédő szeres kezeléssel, valamint az erősen fertőzött területek kerülésével.

Egyébek: a nem megfelelő beporzás gyenge minőségű vetőmagot okozhat, mely jövedelemkieséssel jár. Kérélmek érkezhetnek a nem megfelelő idegenelés és a vetőmag figyelmen kívül hagyása okán is.

A biztosítás hatálya nemcsak vetőmagra, hanem egyéb vegetatív szaporítóanyagra is kiterjed. A biztosítás érvényes a világ bármely pontján értékesített vetőmagtétellel és GMO-t tartalmazó szaporítóanyagra is köthető. A biztosítás költsége, illetve a maximális kárérték változó. A legmagasabb kárösszeg, valamely természeti katasztrófa esetén igényelhető maximálisan 10 000 000 dollár mértékig, csupán akkor, ha a biztosítás hatálya erre a káreseményre is kiterjedt. A biztosítás díja persze a kockázat függvénye is, ezért minden esetet külön kell elbírálni.

A Nemzetközi Vetőmag Szövetség fontos szerepet játszik a programban, szakmai konzultációs lehetőséget biztosít a biztosítási ügynökök számára. Ez a tanácsadás segít abban, hogy az ügynökök átfogó képet kaphassanak a vetőmag-kereskedelem sajátosságairól, megértve azokat a valós kockázatokat, amivel számolniuk kell.

Bővebb felvilágosítás elérhető az ISF honlapján www.worldseed.org

Kalászos vetőmag-vizsgálati tétel nagyság várható módosulása

A kalászos vetőmag-vizsgálati tétel nagyság a jövőben 25 tonnáról 30 tonnára nő. Az ISTA véleménye szerint ez nem jelent olyan nagy változást, hogy külön vizsgálatokat igényelne. Az ISTA 2005. áprilisban megtartandó közgyűlésének pozitív döntése esetén az új 30 tonnás tétel nagyság 2006. január. 1-től lesz alkalmazható. A bevezetést követő két-három évben megfigyelés szükséges annak ellenőrzésére, hogy szükséges-e a módosítás függvényében a mintavételi szabályok módosítása is, amely azonban nem valószínű.

Egységes EU adatbázis a növényfajták elnevezésére

A jövőben, a fajtaneveket tartalmazó egységes Unió adatbázis fog működni a CPVO (Közösségi Növényfajta Hivatal) koordinációjával. A kereshető adatbázis segíthet abban, hogy a nemesítők a névválasztáskor kiszűrjék az esetleges azonosságokat. Az adatbázis működtetésében az Európai Unió szorosan együttműködik az UPOV-val, ezáltal a nem EU országok fajtaneveit is tartalmazza majd az adatbázis. A Növényfajta adatbázis várhatóan 2005. márciusától lesz elérhető.

R. Sz.

VETŐMAG SZÖVETSÉG ÉS TERMÉKTANÁCS ÚJ TAGJAI 2004. OKTÓBER – 2005. JANUÁR

Név	cégnév	irsz	város	utca
Bányai László	magánszemély	6351	Bátya	Nyárfa u. 4.
Fazekas Lajos	magánszemély	3373	Besenyőtelek	Külterület
Fertig János	magánszemély	8248	Veszprémfajs	Fő út 60/a.
Görhony Ferenc	magánszemély	6446	Rém	Május 1. u. 58.
dr. Lóczy László	magánszemély	3360	Heves	Dr. Szent-Györgyi A. u. 4.
Nagy Veronika	magánszemély	5650	Mezőberény	Thököly u. 94.
dr. Németh Ferenc	magánszemély	6430	Bácsalmás	Türr István u. 1.
Strenner János	magánszemély	8248	Veszprémfajs	Fő út 79.
Thury Attiláné	magánszemély	8172	Balatonakarattya	Fenyves u. 2.
Zsankó Vilmosné	magánszemély	9763	Vasszécseny	Vörösmarty u. 29.
Tömör Zoltán	Abai Terménytároló Kft.	8127	Aba	Vasútállomás 0556. hrsz.
Iberpaker András	Agrofema Kft.	8684	Somogybabod	Május 1. u. 17.
Oszlár János	Battonyai Bio Kft.	5830	Battonya	Petőfi tér 2.
dr. Medgyessy István	Bio Farm Debrecen Szövetkezet	4032	Debrecen	Akadémia u. 147.
Szabó Tibor	Bólyi-Agro Kft.	1107	Budapest	Fertő u. 8.
Kiss József	Egervölgye Agrár Kft.	3397	Maklár	Külterület II. telep
Szabó László	Fekete és Fia Kft.	8156	Kisláng	Ödönpuszt
Tóth Imre	Geomark Kft.	5540	Szarvas	Kossuth u. 18.
Fodor Rác Mihály	Hart-Agroszolg Kft.	6326	Harta	Kékesi u. 3-5.
dr. Kádár Gyula	Helvécia Protein Trade Kft.	5520	Szeghalom	Tildy u. 5.
Kiss Gábor	Kiss és Társa Bt.	5600	Békéscsaba	Ligeti sor 6/1.
Balázs Zsolt	Kőrös 2000 Kft.	4146	Újiráz	József A. u. 19.
Rajki Attila	Orosco Kft.	5900	Orosháza	Luther u. 36.
Szócsné Scholle Gabriella	Scholle és Társai Bt.	1125	Budapest	Városkúti út 30/b.
Marosi Gábor	Woodstock Kft.	1221	Budapest	Péter Pál u. 51.

VETŐMAG SZÖVETSÉG ÉS TERMÉKTANÁCS KILÉPETT TAGJAI 2004. OKTÓBER – 2005. JANUÁR

cég neve	irsz	város	utca	tanúsítvány száma	kilépés dátuma
Agrocoop Bt.	9124	Gyömöre	Ady u. 2/a.	1194	2004.12.22.
Agromiklós Kft.	5200	Törökszentmiklós	Bethlen G. u. 47-49.	1247	2005.01.17.
Agrowelt Kft.	4033	Debrecen	Kard u. 10.	95	2005.01.12.
Bábolna Rt.	2943	Bábolna	Mészáros u. 1.	526	2005.01.24.
Csalava István	2921	Komárom	Kossuth L. u. 130.	1211	2005.01.13.
Égető István	6800	Hódmezővásárhely	Damjanich u. 22.	1293	2005.01.12.
Fertilia Kft.	8130	Enying	Kossuth major	773	2005.01.19.
Fülöp Magdolna	7346	Bikal	Rákóczi út 22/8	518	2005.01.24.
Hamvas-Tej Kft.	4162	Szerep	Hosszúhát	1144	2005.01.12.
dr. Hegedűs György	8000	Székesfehérvár	Budai u. 432.	716	2005.01.17.
Korona Kft.	6353	Dusnok	Izsák puszt	953	2005.01.12.
Kósa Kft.	7200	Dombóvár	Ady u. 10.	1268	2005.01.13.
Kovim KKT	8440	Herend	Vadvirág u. 69.	954	2005.01.11.
Kunagro Kft.	5451	Öcsöd	Vörösmarty u. 26.	467	2005.01.19.
Nemesszalóki Mg. Rt.	9533	Nemesszalók	Rákóczi u. 34.	459	2004.10.15.
özse Józsefné	4150	Püspökladány	Kiss Ferenc út 31.	1071	2005.01.19.
Pacsainé Kovács Zsuzsa	7401	Kaposvár	Kisváni út Pf.: 29.	37	2005.01.11.
Szabó Gábor	9124	Gyömöre	Ady u. 2/a.	1191	2004.12.22.
Szabó Sándor	5241	Abádszalók	Füredi 17/2.	750	2004.11.11.
Szepiseed Agrárkereskedelmi Iroda	1039	Budapest	Füst M. u. 20.	389	2005.01.13.
Szilasi István	8000	Székesfehérvár	Berkési ltp. 50.	45	2005.01.17.
Tolnai István	8371	Zalaköveskút	Fő út 6.	927	2004.11.12.
Tóth István	7346	Bikal	Rákóczi u. 22.	521	2005.01.17.
Új Élet Mg. Szövetkezet	2471	Baracska	Csillag u. 13.	410	2005.01.17.
Vadas Kft.	6086	Szalkszentmárton	Felszabadulás út 87.	1149	2005.01.17.
Vörös Árpád	9124	Gyömöre	Ady u. 2/a.	1192	2004.12.22.
Vörös Árpád és Társa Kft.	9124	Gyömöre	Ady u. 2/a.	1198	2004.12.22.
Vörösné Szabó Szabina	9124	Gyömöre	Ady u. 2/a.	1193	2004.12.22.

A felsorolásban szereplő számú tanúsítványok használata érvénytelen!

VETŐBURGONYA SEKCIÓ ÚJ TAGJA

Név	cégnév	irsz	város	utca
Vincze József	Kelőmag Kft.	2351	Alsónémedi	Fő u. 20/a.

Csatlakozás az Európai Kukorica Termesztés Szövetséghez

Előző számunkban beszámoltunk a Vetőmag Szövetség és Termék Tanács (VSZT) csatlakozási szándékáról az Európai Kukorica Termesztés Szövetséghez (C. E. P. M). Erre az eseményre 2005. január. 12-én Brüsszelben került sor, ahol négy új tagország (Cseh Köztársaság, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) szakmai szervezetei nyertek tagfelvételt.

Ezzel egyidejűleg a szervezet alapszabályának módosítására is sor került, mivel a Szövetség nemcsak a kukoricatermesztéssel, hanem a nemesítés és a kereskedelem problémáival is foglalkozni kíván. A C. E. P. M elsősorban Európai Unió szinten tevékenykedik, s megfelelő tárgyaló partnere a kukorica természetű ügyekkel foglalkozó hivataloknak. A C. E. P. M. súlyát mutatja, hogy két igen jelentős szakmai szervezet, a német DMK (Deutsches Maiskomitee), valamint a francia AGPM is alapító tagja.

A szövetség célja, hogy koordinálja tagjai tevékenységét, valamint képviselje őket közéleti és szakmai szervezetek előtt tagálami, európai és nemzetközi szinten a következők szerint:

◆ Gazdasági élet: A kukoricaágazat termelésének fejlesztése, érdekvédelme a termelés és versenyképesség növelésén és a piacok bővítésén keresztül.

◆ Kutatás és fejlesztés: A szükséges lépések megtétele mindazon technikai témákban, melyek befolyásolják az ágazatnak és vállalatának gazdasági életét.

A C. E. P. M legfőbb szerve az Igazgatótanács, amely az új országok csatlakozásával 7 főre bővült. Az Igazgatótanácsot az öt alapító ország (Franciaország, Olaszország, Németország, Portugália, Spanyolország) képviselői mellett két új EU tagország képviselője alkotja, Lengyelország részéről Tadeusz Michalszki, Magyarországról Takács Géza. Az C. E. P. M elnöki teendőit jelenleg az AGPM elnöke Christophe Terrain látja el.

A Szövetségben a szavazati arányokat, valamint a költségvetéséhez való hozzájárulás mértékét az egyes országok árukukorica termeszto terulete alapján állapították meg. Ezenkívül, a szervezeten belül működő szekciók (vetőmag, csemegekukorica) is 1-1 szavazattal rendelkeznek (1. táblázat).

A brüsszeli tanácskozáson a Termék Tanács részéről Takács Gézával (VSZT Kukorica Szekció Bizottság elnöke) vettünk részt. A tagfelvétel és új alapszabály elfogadásán túl, számos téma került napirendre. A megvitatott témák rövid ismertetésére kerül sor az alábbiakban.

1. táblázat : Szavazatok aránya a C.E.P.M.-ben		
Termeszto terület	Szavazati súly	Országok
2,5 millió hektárt meghaladó	4	Franciaország
1-2,5 millió hektár között	3	Németo., Olaszo., Magyaro.
0,5-1 millió hektár között	2	Spanyolo., Lengyelo.
0,5 millió hektárnál kisebb	1	Portugália, Cseh Közt., Szlovákia,
Összesen 20 súlyozott szavazat + 2 szekció szavazat		

(Az egyes kérdéskörök részletesebb tájékoztatói a VSZT folyóiratának későbbi számaiban, illetve a honlapunkon lesznek majd elérhetőek.)

Vetőmagpiac

Elsőként a kukorica 2004/2005-ös vetőmagpiaci kilátásai kerültek megvitatásra, ezen belül a világgiazi árak alakulása, az export és import helyzete, nagysága.

A tanácskozás részletesen foglalkozott a gabonaintervenció kérdésével is. Megállapítást nyert, hogy az intervenció intézményének fennállása óta még nem került sor erre a takarmánykukorica esetében, hiszen az EU mindig nettó importőr volt. A 2004. évi termés következtében az EU önellátóvá vált és termékfelesleggel rendelkezik. A legnagyobb mértékű felajánlást hazánk tette. A 2 millió tonnás teljes intervenció kukorica felajánlás 86 %-a, mintegy 1,64 millió tonna Magyarországról érkezett. Takács Géza a résztvevők kérdésére ismertette a nagy mennyiségű intervenció felajánlás okait. A helyzet kezelésének érdekében a C. E. P. M. máris lépéseket kezdeményezett.

Mikotoxinok

A fuzárium toxinokról szóló uniós rendelettervezet meglehetősen aggasztó a termelők számára, és emellett nagy bizonytalanság tapasztalható a mintázás és a vizsgálati módszerek tekintetében is. A tervezet háromféle toxinra vonatkozik (DON, Zearelenon, és Fuminisins), amelyek érintik a kukoricát. Az EU Bizottság által javasolt alacsony határértékek életbe léptetése esetén az EU területén megtermelt kukoricából több mint 4 millió tonnát kellene megsemmisíteni.

Az EU különböző bizottságaival történő egyeztetések alapján jelenleg az alábbi szabályzások várhatók:

Szabályozás élelmiszerek esetében

A kukorica élelmiszer-ipari célú felhasználására a három fuzárium toxinnál a követ-

kező határértékek alkalmazandók 2007. július 1-től:

DON (1750 µg/kg)

Zearelenon (200 µg/kg)

Fuminisins (2000 µg/kg)

Szabályozás állati takarmányokban

A hatóságokkal 2004. novemberében folyt egyeztetés alapján, a DON esetében a következő határértékeket állapították meg kukoricánál:

◆ Sertéstakarmány 500µg/kg

◆ Báránytakarmány 2000 µg/kg

◆ Szárnyastakarmány 4000 µg/kg

Ezek a határértékek 2005 januárjától opcionálisan alkalmazhatók előírásként, vagy pedig ajánlásként.

A határértékek még nem véglegesek, mivel még további tárgyalások folynak az ügyben.

Diabrotica

Hatalmas előrelépést sikerült elérni a rovar, és az ellene való lehetséges védekezés megismerésében. (A francia szervezetek: Arvalis, AGPM, és FNPSMS különösképpen sokat fáradoztak ezen a feladaton.) Az Arvalis-FNPSMS szántóföldi kísérleteket végzett és felmérést készített Magyarországon. Az Arvalis pedig folyamatosan figyeli a rovar terjedését Észak-Olaszországban, ahol a kukoricatermesztő területek kétharmada már fertőzött.

A kutatómunka összehangolása, az eddigi eredmények összesítése, valamint egy-egy növényvédelmi metodika kidolgozása céljából – kutató intézetekből, nemesítő és vetőmagcégekből – európai konzorcium létesült (két magyar kutatóintézet részvételével). Az Unió pályázati pénz elnyerése esetén (döntés februárban) újabb lehetőség nyílik a kukoricabogár elleni küzdelem terén. A C. E. P. M. részt kíván vállalni a konzorcium munkájában oly módon, hogy a kutatás eredményeit, és a kidolgozott növényvédelmi technológiát, a tagszövetségein keresztül eljuttatja az érintettekhez.

GMO

Részletes előadás hangzott el a GM fajták termesztésének a világon és Európában betöltött szerepéről. Az előadás ábrái és annak magyarázata a Termék Tanács honlapjáról letölthető a www.vetomagtermeztants.hu címen a 'szakmai hírek' rovatból.

A DMK részéről dr. Helmut Messner /főtitkár/ tartott rövid beszámolót a német GMO helyzetről. Mint elmondta, a Németországban megalkotott, és a Német Parlament által elfogadott GM és hagyományos fajták együtt-termesztéséről szóló koezisztencia rendelet. Ez a szabályozás felér egy tiltással a GM fajták termesztésére vonatkozólag. A rendelet kemény feltételeket szab a GM fajtákat termesztési szándékozók számára, amelyek igen jelentős anyagi és adminisztratív terheket jelent számukra.

-ruthner-